

Република Србија

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Paćavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe

Harno raporti vaš 2012. berš

Paćavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe

Harno raporti vaš 2012. berš

Beograd, maji 2013.

Paćavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe

Harno raporti vaš 2012. berš

Redaktorka

Prof. dr Nevena Petrušić, paćavutni vaš uluvipe jekh-jekhutnipe

Editori

Paćavutno vaš uvlupe jekh-jekhutnipe

Vaš editori

Prof. dr Nevena Petrušić

Lektura

Eurokontrakt d.o.o, Beograd

Dizajn angluna rigako

Impres

Tehnikako gatisaripe thaj stampa

Udruženje građana "ALTHEA"

Stampa

Klik tim d.o.o.

Tiraži

200

Ikljovipe akala publikaciako finansiringja Delegacia EU ani Srbia prekal IPA 2011 projekti „Realizuje antidiskriminacione politike ani Srbia“. Materiali akala publikaciako sito numa godaripe autoresko/autorkako thaj na sikavela musaj gndipe Evropako uniako.

Sa alavja save istemalkerdile ano rapporti ano muršikano gramatikako poli astarena muršengo thaj djuvljengo poli personengo vaš savenge vakharelape

Vaš stampa publikaciako dengja dumo Evropaki unia prekal IPA 2011 Projekti „Realizuipe anti-diskriminaciake politike ani Srbia“. Projekti siole vaš reso te zorakharol institucionalno kapacitetja Kancelariake vaš manušikane thaj minoritetjenje hakaja Thagarutni Republika Srbia thaj Paćavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe ano efikasno realizuipe antidiskriminaciake politike ano rami e standardjena thaj šukar praksa Evropaka uniako.

Project implemented by:

Beogradski centar za ljudska prava

MOTHOVDIPE

ANGLUNO ALAVI.....	5
ZHRNUTIE.....	6
1. KERIPE PAČAVUTNOSKO VAŠ ULUVIPE JEKH-JEKHIPASKE ANO ČHINIBE DISKRIMINACIAKO THAJ ANGLUNISARIPE JEKH-JEKHIPASKO.....	8
1.1 Keriipe pedo anglodavie.....	10
1.2 Parnice vaš uluvipe kotar diskriminacia.....	19
1.3 Loke došalimaske procedure.....	21
1.4 Došalipaske registraciake lila.....	22
1.5 Propozalja orgajnenge publikaka thagarutnake.....	22
1.6 Kanunipaske iniciatiave thaj gndipe kotar aktja.....	22
1.7 Leparnipe thaj mothovdipe publikake.....	23
1.8 Formiripe sistemi servisesko vaš medijacia ano rami Pačavutnesko servisi.....	23
2. EKSPERTSKO SERVISI THAJ BARJARIPE INSTITUCIAKO PAČAVUTNESKO VAŠ ULUVIPE JEKH-JEKHIPE	27
3. SITUACIA ANO RESLIPE THAJ ULUVIPE JEKH-JEKHIPE THAJ PROCEDURE PAČAVUTNESKE	30
3.1 Pozicia dizutnengi prekal diskriminacia – rodipe publikako gndipe	31
3.2 Diskriminacia pedo fundo polesko thaj rodno identiteti	32
3.3 Diskriminacia pedo fundo nacionalno djenutnipaske thaj etnikako hanigake.....	36
3.4 Diskriminacia pedo fundo invaliditetesko	41
3.5 Diskriminacia pedo fundo seksualno orijentacia.....	43
3.6 Diskriminacia pedo fundo prandipasko thaj familiako statusi.....	44
3.7 Diskriminacia pedo fundo mangineski situacia	45
3.8 Diskriminacia pedo fundo phuranipe	45
3.9 Diskriminacia pedo fundo djenutnipe ano politikake, sindikalne thaj aver organizacie	46
3.10 Diskriminacia pedo fundo religiake thaj politikake pačavipe	47
3.11 Diskriminacia pedo fundo aver karakteristike.....	47
3.12 Umal amalikane relaciengo pedo save anglodavie siton	48
3.12.1 Buti thaj khuvipe pi buti.....	49
3.12.2 Procedure orgajnengo publikaka thagarutnake.....	51
3.12.3 Devipe servisjengo, istemalkeripe objektjengo thaj thanutnipengo.....	52
3.12.4 Publikako informibe thaj medie.....	53
3.12.5 Edukacia thaj kvalifikaciako sikavipe	54
4. MAŠKARIPE THAJ PROMOCIA JEKH-JEKHIPASKO.....	55
4.1 Anglunisariipe kapaciteti organizaciengo civilno amalipaske vaš situaciako testiribe diskriminaciako	56

5.	MEDIJENGO DIKHLARIPE BUKJAKO PAČAVUTNESKO THAJ RAPORTIRIBE KOTAR DISKRIMINACIA	57
6.	PROJEKTJA.....	58
7.	EDITORIBASKO BUTIPE	61
8.	REALIZUIBE OBLIGACIENG PREKAL KANUNI VAŠ TROMALO PAŠARIPE INFORMACIENGE KOTAR PUBLIKAKO SEMNIPE	64
9.	PROPOZALJA VAŠ CIDIPE DISKRIMINACIAKO THAJ BARJARIPE JEKH-JEKHIPE	65

ANGLUNO ALAVI

Pačivale themutne senatorja,
Pačavutne drabarutne,

Pala amende sitoj pana jekh berš kontinuirimi buti. Kotar nakhlo berš Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe lungargja buti pedo činavipe diskriminaciako thaj keripe vaš maksimilano afirmišipe principe jekh-jekhipasko, jekha-jekh šajipe thaj tolerancia, reslipe odolea te lačharolpe molipasko sistemi ano save aver-aver-ipe manušikane identitetjeno lelape, pačavinelape thaj haljovelape sar barvalipe thaj potenciali amalikane barjaripasko. Akava keripe Pačavutnesko pendjardilo thaj pozitivno dendili nota ini ano Raporti Evropako komisiako vaš anglunipe Republika Srbiako ano 2012. berš, ano savo phenelape kaj Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipasko sine aktivno ano vazdipe djandipasko kotar diskriminacia thaj kotar čhane olako činavipe, sar ini pedo zoralipe mehanizmja so si vaš uluvipe kotar diskriminacia.

Ano nakhlo berš keribe Pačavutnesko kerdilo ano rami pondj klidutne umalja. Majangle, Pačavutno, legargja procedure pedo anglodavie vaš diskriminacia, savengo gendo kotar 2012. bajrilo vaš paše 40% kana dikhola 2011. berš. Pačavutno kergja ini pedo cidipe sebepja diskriminaciake, vazdipe djanglipe publikako a kotar šajipeske uluvipe kotar diskriminacia thaj anglunisaripe jekh-jekhipasko, pedo poro promovišibe, ano barjaripe pere dikhlipe thaj pašutnipe ano sa regiojna Srbiake, sar ini pedo anglunisaripe transparentno bukjako.

Harno reporti savo sito anglo Tumende astarela periodi kotar 1. januari dji 31. decembari 2012. berš. Ano rapporti, pedo fundo gendja save sine, phendilo aktuelno situacia ani umal reslipe thaj uluvipe jekh-jekhipasko, sikavdilo pedo majfrekventno forme diskriminaciake, sar ini odola umalja amalikane relaciake ano save diskriminacia majbufljardi.

Adikharava kaj akava rapporti ka inicirinol kaj sa orgajna publikake thagarutnake, ano rami pere kompetenciengo, ano maškaripe e organizaciencia civilno amalipaske thaj medienca, ka intenzivirinen buti pedo činavipe thaj cidipe diskriminaciako ani Srbia vaš te lačhara putardo, tolerantno thaj inkluzivno amalipe bazirimo pedo manušikane hakaja thaj principi thagarutnipe juridikako, savo sarenenge dela jekha-jekh šajipe.

Dr Nevena Petrušić,
Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipasko

Rezime

Kotar 2012. berš Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipasko lungargja poro aktivipe pedo cidipe sa soja, forme thaj situacie diskriminaciakе thaj anglunisaripe jekh-jekhipasko, istemalkeripa sa pere kanuneskke kompetencie.

Kotar 2012. ko Pačavutno bičhaldilo 465 anglodavie, so sito paše 40% pobut ze ano 2011. berš. Vaš odova reslilo aktivipa Pačavutnesko pedo plani informišipe dizutnengo kotar diskriminacia thaj kotar čhane uluvipaske kotar diskriminacia, sar ini pedo barjaripe dikhlaripe institucia Pačavutnesko. Ano nakhlo berš dendile 29 gndipe, 27 gndipe e propozaloa, 117 propozalja ko orgajna publikake thagarutnake vaš leipe napja vaš anglunisaripe jekh-jekhipasko, sar ini trin gndipe kotar kanunja. Inicirisalo pondj parnice vaš uluvipe kotar diskriminacia thaj dendile 19 lepardipaske lila thaj mothovdipe.

Maškar dendutne anglodavie majbut siton odola ano save sar fundo diskriminaciako phenelape invaliditeti, nacionalno djenipe/etnikako hanig, pol, religiako thaj politikako djandipe, phuripe, djenipe ano politikake, sindikalno thaj aver organizacie, prandipasko thaj familiako statusi thaj aver. Majbaro gendo anglodaviengi sineto vaš diskriminacia ani sfera bukjaki thaj khuvibe pi buti, diskriminacia ani procedura anglo orgajna publikaka thagarutnake, ani edukacija thaj kvalifikimo siklovipe, ano devipe publikako servisi thaj istemalkeripe objekatjengo thaj thanipasko thaj aver.

Ini ano nakhlo berš, sine relativno baro gendo anglodaviengi save sineton vaš čhalavdipe hakaj vaš save Pačavutno nane kompetentno, so sikavela kaj dizutne pana nane kobor manglape pendjarde e fenomenea diskriminacia thaj e kompetencienca save siole Pačavutno.

Pačavutno intenzivno kerela buti pedo promovišipe principi jekh-jekhipasko thaj bidiskriminaciako, prekal siklovibe thaj prezentacia, organizuiba promotivno kedipe, leipa kotor ano konferencie, ekspertsko kedipe thaj trujalutne kedipe organizaciengo civilno amalipaske. Lačhardilo thaj bufljardilo maškaripe e biphangle trupjenca thaj aver raštrake orgajnenca thaj ini adjahar institucionca ano avrijalutnipe, maškarthemutne organizaciencia, sar ini organizaciencia civilno amalipaske. Pačavutno, ano pherdo kapaciteti, resla beneficie save dela djenipe ano Evropako sistemi trupjengo vaš jekh-jekhipe (EQUINET).

Kerdilo Stragiako plani barjariplasko Pačavutnesko thaj Komunikaciaki strategia e Akcione planea, vaš periodi 2012-2014. Lelilo buti pedo formiripe sistemi servisjengo medijacia ano rami bukjako Pačavutnesko. Realizuisalo rodipe publikake gndipasko „Relacia dizutnengi prekal diskriminacia ani Srbia“, save reslja te djanolpe kobor dizutne pendjarde e diskriminacia, kobor sito niveli socialno thaj etnikako distancako maškar disave amalikane grupe, sar ini kotar odova kobor institucia Pačavutneski dikhlardutni ani publika. Ikaldile 11 puslik, publikacie thaj brošure. Bućarne ano ekspertsko servisi anglunisarde pere

profesionalno kompetencie, a korkori institucia Pačavutneski uli dikhlardutni, popašutni thaj poputardi.

Ano nakhlo periodi medije intenzivno dikhlarena thaj rapportirinena e publikake kotar buti Pačavutneski thaj legarde oleske mothovdipe, pozicie thaj gndipe.

Ano 2012. berš Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe dendilo 89 471 000 dinarja, a Kanuea vaš budžeti vaš 2013. berš vaš buti Pačavutneski anglodikhlar-dile vastušea ano molipe kotar 89 348 000 dinarja.

1. Keriipe Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipeske ano činibe diskriminaciako thaj anglunisaripe jekh-jekhipesko

Diskriminacia, jase, diskriminatorno keriipe sito sakova bisebepesko keribe ulavipe jase bijekh-jekhipesko keriipe, jase mukhlipo (cidipe, limitiribe jase devipe prioriteti), ani relacia pedi persona jase grupe sar ini pedo djene olenge familiengo, jase olenge pašutne personengo, pedo putardo jase garavdo čhane, savo bazirinelape pedi rasa, kolori morkjako, olenge phuranikanipe, raštranutnipe, nacionalno djenutnipe jase etnikako hanig, čhib, religiakе jase politikake pačavutnipe, pol, polesko identiteti, seksualno orientacia, mangineski situacia, bijandipe, genetikake karakteristike, sastipaski situacia, invaliditeti, prandipasko thaj familiako statusi, krisipasko došalipe, phuripe, sar dikholala, djenipe ano politikake, sindikaleske thaj aver organizaciende thaj aver čačikane, jase anglogndipaske personalne karakteristike¹.

Kanuni vaš stopiribe diskriminaciako hraminela prekal biš personalne karakteristike pedo fundo savo diskriminacia stopirimi, hema akaja lista nane definitivna, jase kanunodendutno mukhloj šajipe odova te ovol ini daj aver personalno karakteristika save nane direktno gendili ano Kanuni.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe sito korkorutno, biphanglo thaj specijalizimo raštrako organi, savo formirisalo *Kanunea vaš storipiripe diskriminaciako*² thaj sikavela **centralno raštrako trupo vaš mareba opipe sa forme thaj tipja diskriminaciake**. Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe sitoj dr Nevenka Petrušić sava Parlamenti Republika Srbia olosargja 5. majea 2010. berš.

Kompetencie Pčavutneske, save resena vaš efikasno thaj efektivno činavipe thaj uluvipe kotar diskriminacia thaj resela te realizuinelpe thaj te anglunisarolpe jekh-jekhipe siton akala:

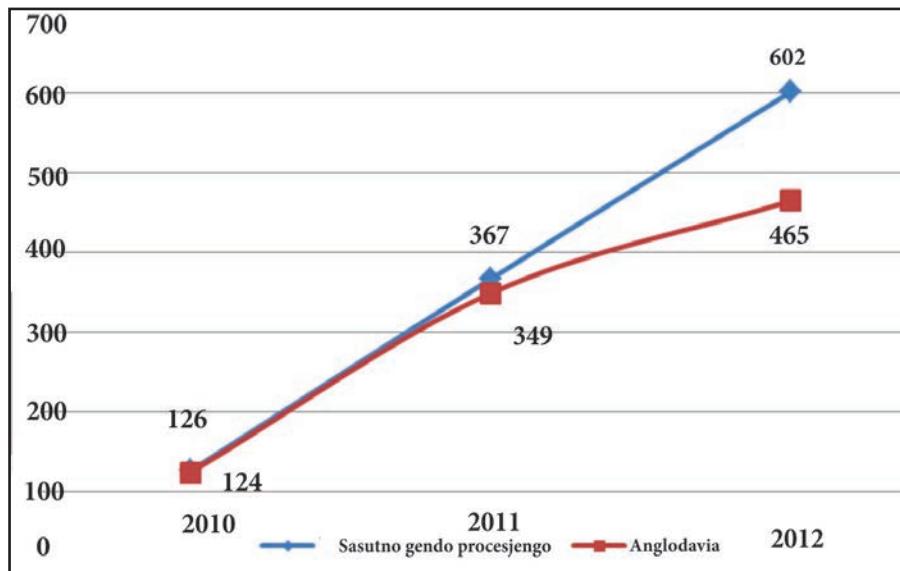
- Keriipe pedo anglodavie ano situacie diskriminacia personengi jase grupa personengi save phanela jekha-jekh personalno karakteristika
- Parnice vaš uluvipe kotar diskriminacia
- Loke došlipaske keriipe
- Propozalja orgajnenje publikaka thagarutnake
- Kanunipaske iniciative thaj gndipe kotar aktja
- Leparnipe thaj mothovdipe publikake

¹ Djeno 2. par. 1. t. 1. Kanuni vaš stopiribe diskriminacia

² „Službeni glasnik RS“, gn. 22/09

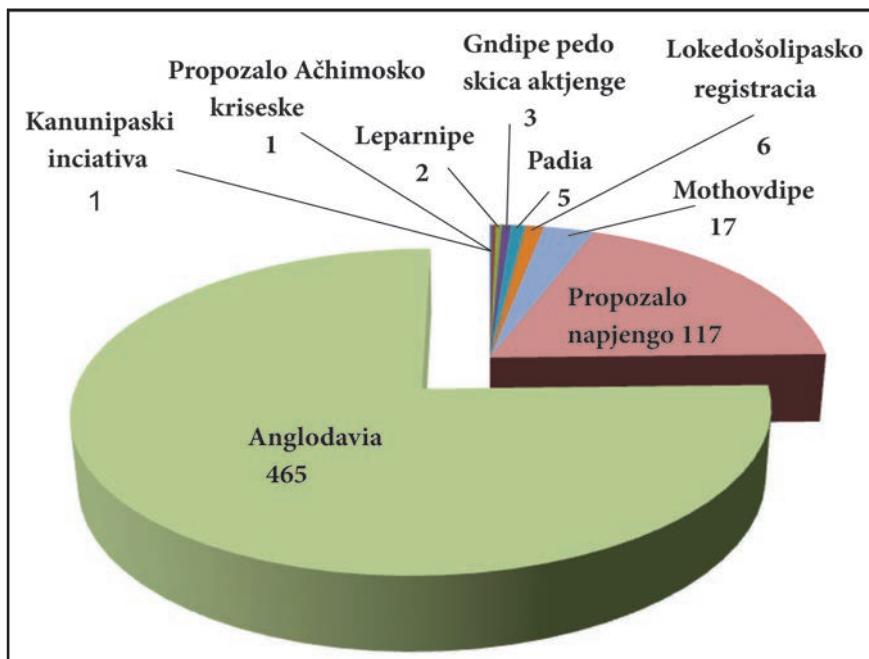
Ano periodi kotar 1. januari dji 31. decembari 2012. berš **evidintirisale sa 602 neve procesja**. Kana odova gendo kera paralela e gendoa procesjenje kotar nakhle duj berš (2010. berš – 124 thaj 2011. berš – 349), šaj te kera konstatacia kaj si semno baripe gendosko. Akava baripe sito rezultati pobut faktorjengo – baro gendo aktivipasko, promotivno akcienco, vizita nakhibe ano diza thaj komune ani Srbia kotar 2012.berš, leiba kotor ano disave projektja ano partneripe e organizacione civilno amalipaske, sar ini vazdipe djanipasko maškar dizutne kotar šajipe uluvipe kotar diskriminacia, so reslilo te bajarollpe dikhlaripe instituciako Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipasko.

Grafikoni: Gendo procesjengo pedo berš

Kotar sa gendja neve procesjengo ano 2012. berš, 465 siton anglodavi, 117 propozalja vaš napja vaš reslige jekh-jekhipasko, 6 rodipe vaš iniciribe loke došalipaske procedure thaj 5 davie. Ano aver procesja siton: gndipe pedi skica aktjengo, kanunipaski iniciativa, došalipasko registraciako lil thaj bahami e Ačhimosko kriseske.

Grafikoni: Sasutno gendo procesjengo

1.1 Keriipe pedo anglodavie

Jekh kotar fundoni kompetencia Pačavutneski sitoj **keribe pedo anglodavie** **ano situacie diskriminaciaké personake jase grupe personenge save phane-la jekha-jekh personalno karakteristika³**. Procedure pedo anglodavie sito čučavno, cidimo kotar but formalipe, sito bipokibasko thaj šajte ovol majbut 90 dive⁴.

Ka sikava oleske fundone badžakja:

Badžako 1. – Devipe anglodavia

Procedura anglo Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe inicirinelape **devipa anglodavia**. Anglodavia šaj te del sakova fizikano thaj juridikano persona, organizacia savi kerela buti vaš uluvipe manušikane hakaja thaj aver persone⁵.

³ Djen. 33. ZZD

⁴ Djen. 35. thaj 39. ZZD

⁵ Djen. 35. ZZD

Anglodavia manglape te adikharol gendja kotar persona savi sitoj diskrimišimi, gendja kotar odova vaš saveske phenelape kaj kerdoj diskriminacia, te mothavolpe o akti diskriminaciako, sar ini ispatja, jase gendja kotar ispatja save šaj te istemalkerenpe vaš te ispatuingol čačikanipe faktjengo. Anglodavia manglape te ovol parafirimi, delape ano hramutni thaj stampimi forma, a šaj te delpe ini prekal. Telefaksi, elektroncko posta e skenirime lilea thaj parafea e djenesko savo odova dela, ani elektroncko forma uzo elektroncko parafi dendutnosko, sar ini mujea so hramisalo pedo lil. Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipasko na kerela buti pedo anonimno anglodavie.

Badžako 2. – Rodipe vaš pherdipe čhivnavdipengo vaš procedura

Palo leipe anglodaviako majangle rodelape si ola mi anglodavia sa musajutne elementja vaš pedo olate šaj te kerolpe buti⁶. Te sine kaj anglodavia bipherdi, bihaljovibaski jase siola minusja save na resena te kerolpe procedura, inrelape rodipasko lil e dendutnoske vaš te cidol minusja. Te sine kaj dendutno anglodaviako ano dendutno roki na cidela o minusja, anglodavia fuljinelape. Dji fuljinipe anglodaviako avela ini kana Pačavutno zorakarela kaj nane kompetentno teanol pratsav kotar phendutno čalavdipe hakajesko. Ano odoja situacia Pačavutno informišinela dendutne anglodaviako kotar organi savo sito kompetentno vaš te dol juridikako uluvipe.

Pačavutno **na** kerela pedi anglodavia⁷:

- te sine kaj procedura anglo krisi kotar odoja jekha-jekh buti već inicirimo jase juridikako zoralikano agorisalilo;
- te sine kaj evidentno kaj nane čalavdipe hakajesko pedo savo dendutno phenela,
- te sine kaj kotar jekha-jekh buti već kerdilo, a nane dendile neve ispatja,
- te sine kaj zorakarelape, vaš nakhibe vakhtesko kotar kerdimo čalavdipe hakajesko, nane šaj te astarelpe reso procedurako.

Badžako 3. – Zorakaripe faktikana situaciako

Te sine kaj pedo anglodavia šaj te kerolpe buti, ano podur procedura zorakarelape faktikani situacia pedo fundo sa ispatja save si⁸ thaj kerelape sasutni juridikaki analiza situaciaki.

⁶ Ano rami e Kanunea vaš stopiripe diskriminaciako thaj Bukajko lilesko vaš buti savea popaše lačhardo procedura anglo Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe

⁷ Ano rami e Kanunea vaš stopiripe diskriminaciako thaj Bukajko lilesko vaš buti savea popaše lačhardo procedura anglo Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe

⁸ Djen.37. ZZD

Badžako 4. – Andipe gndipasko

Palo legardimi procedura, Pačavutno **anelo pratsav ani forma gndipaski** kotar odova kerdili mi diskriminacia⁹. Uzo gndipe kaj kerdili diskriminacia, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipasko ikalela ini propozalo personake opipe savo dendilo anglodavia. **Propozalo** sitoj ini vaš čhane cidipe čhalavdipe hakajengo, jase, čhane cidipe diskriminatorno keripe jase bijekh-jekhesko tretmani¹⁰. Palo leibe propozalesko, persona opipe savo dendili anglodavia siole roki 30 dive kotar o dive leipe propozalesko te kerol prekal propozalo thaj te cidol čhalavdipe hakajesko thaj manglape te kerol sar ro dela propozalo, sar ini kotar odova te informišinol Pačavutne. Te sine kaj odova na ovela, Pačavutno siole mandati te anol agorisipasko lil savo diskriminatoreske dela napi leparnipaski thaj dela oleske nevo roki kotar 30 dive vaš te cidol čhalavdipe hakajesko. Agorisipasko lil sito definitivno thaj opipe oleste nane mukhli rojibasko lil te sine kaj ano nevo roki kotar 30 dive diskriminatori na cedula čhalavdipe hakajesko, Pačavutno vaš jekh-jekhipe kotar odova informišinela publika¹¹.

Kotar 2012. berš dendile **465 anglodavie**, so sikavela semno barjaripe gendo davijutnengo ze so sine ano nakhlo berš.

2010. berš	124 anglodavie
2011. berš	349 anglodavie
2012. berš	465 anglodavie

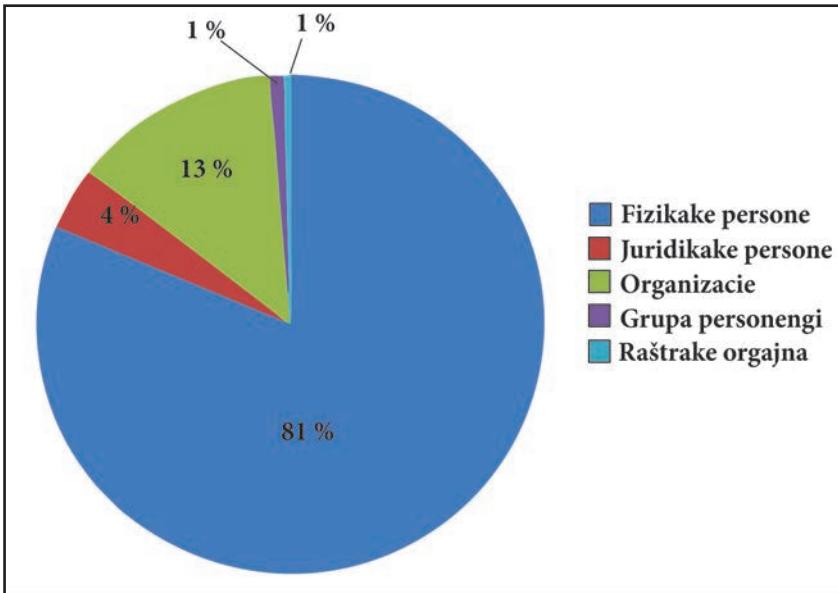
Kotar dujto rig, gendo anglodaviengi site pana but tikno, kana dikhola pe kobor site stepeni bufljaripe diskriminaciako ani Srbia. Sebepja siton but gen-dutne: dizutne nane kobor manglape pendjarde e diskriminacia, olenge pozicie thaj percepcie diskriminaciak siton ano teluno niveli, a nane but ini dikhlarut-nipe thaj pašutnipe Pačavutnesko pedo sa teritoria Srbiako. Adjahar, kotar 2012. ano but bućarutnenga, seminarja thaj tribine ani sa Srbia bućarne ano ekspertsko servisi Pačavutnesko halile, kotar vakheribe e dizutnenca, kaj but olenda darana kotar viktimizacija pedo savo šaj te oven palo registruipe situacia diskriminaciaki, a adjahar ini kaj siton bičavutne prekal institucie save kerena buti kotar uluvipe hakajengo.

Kotar 2012. **majbaro gendo anglodavijutnengo dende fizikane persone** – sa 381 anglodavie (81,4%). Juridikane persone dende 81 anglodavie (17,3%), grupe personenje 4 anglodavie (0,9%) thaj raštrake orgajna 2 (0,4%). Ani grupa juridikake persone, majangle siton organizacie civilno amalipaske e 62 dendutne anglodavie (13,2%).

⁹ Djen. 39. par. 1. ZZD

¹⁰ Djeno 39. par. 2. ZZD

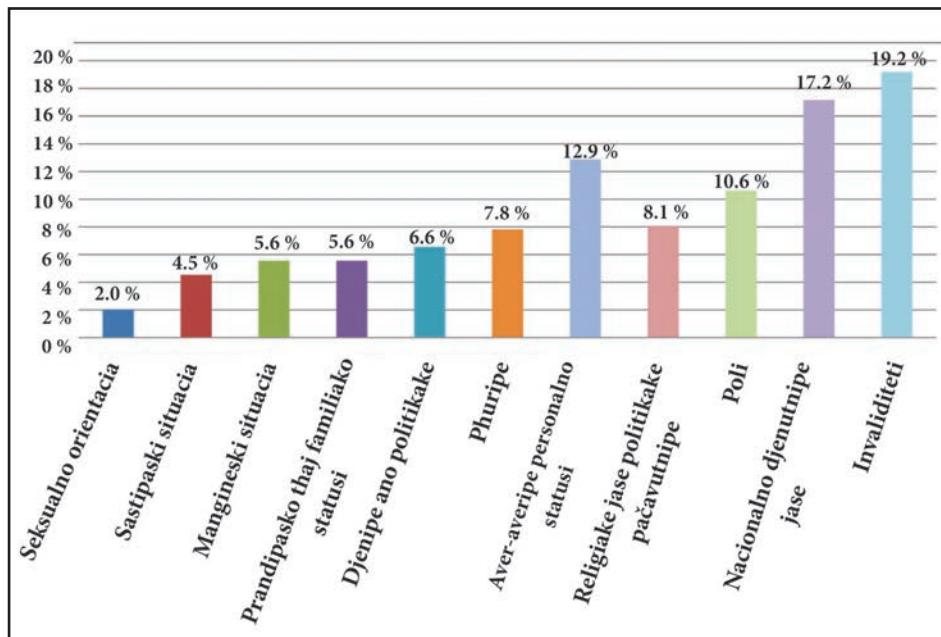
¹¹ Djeno 40. ZZD

Grafikoni: Dendutne anglodavijengo

Kotar sa gendja andlodavijengo save dende fizikane persone, djuvlja dende 157 anglodavie (41,2%), a murša 222 (58,3%), dji vaš duj anglodavie save dendile nane pendjardo poli kotar dendutno (0,5%).

Ano 2012. berš 76 anglodavie sineton vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti, 68 pedo fundo nacionalno djenuutnipe jase etnikako hanig, 42 pedo fundo polesko, 32 pedo fundo religiake thaj politikake pačavutnipe. Pedo fundo phuranipe dendile 31 anglodavia, pedo fundo djenipe ano politikake, sindikalno jase aver organizacie 26, pedo fundo prandipasko thaj familiako statusi 22, pedo fundo mangineski situacia 22, pedo fundo sastipaski situacia 18 thaj pedo fundo seksualno orijentacia 8. Biphendutno fundo diskriminaciako dendilo 145 anglodavia.

Grafikoni: Fundo diskriminaciako

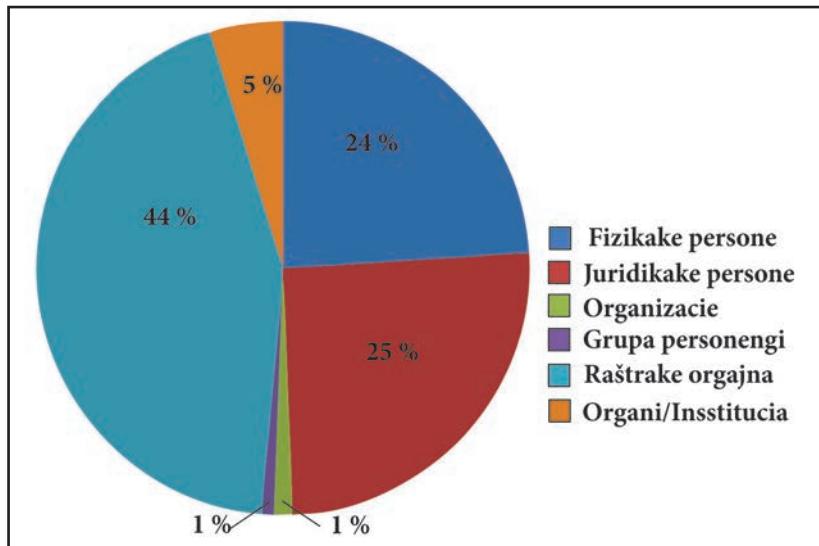

Ano nakhlo berš lelilo 145 anglodavie ano save nane phendilo personalno karakteristika thaj ano save dendutne anglodavijutnengo majbut sikavena pedo disave aver ĉhalavdipli hakajengo thaj/jase pedo bijekh-jekhipaske procedure save nane bazirime pedo personalno karakteristika dentudnengo. Akava gendo sikavela pedo fakti kaj dizutne ani Srbia pana nane kobor manglape pendjarde e alavea diskriminacia thaj, but var gndinena kaj siton diskriminišime ini ano situacie kana keripe jase akti pedo savo phenena nane phando nisave personalno karaktere.

Ano 433 anglodavie phendilo jekh personalno karakteristika sar fundo anglodaviako, dji ano 32 anglodavie, sar fundo, phendilo pobut personalno karakteristike.

Ini ano nakhlo berš majbut anglodavie dendile opipe raštrake orgajna – 228 (43,8%), palem opipe juridikake persone 132 (25,4%), opipe fizikane persone 125 (24%) thaj opipe orgajna thaj institucie 25. Ano 421 anglodavie lepardilo jekh persona sar diskriminatori dji, ano 44 lepardile pobut persone.

Grafikoni: Opape kaste dendile anglodavie

Majbaro gendo anglodaviengo ini pana avne kotar persone e savakhtune bešipa/jekh vakhtune bešipa, jase bešipa ano Beogradi thaj kotar uzo dizake thana trujal Beogradi (38%), a palem avela regioni Vojvodina (20,5%). Akava sito indikatori kaj institucia Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe ini dureder majdikhavni ano Beogradi thaj ano trujalutnipe, thaj adjahar ini ano 2013. berš ka lungardingon aktivipe savesko reso kaj Institucia ovela popašutni, popendjardi thaj podikhavni ano sa regiojna Srbiate.

Ano 2012. berš sine sa **249 anglodavie pedo save nane kerdilo** kotar akala sebepja: sine evidentno kaj nane čalavdipe hakajesko pedo savo dendutno anglodavijako sikavela (199), sine inicirimo jase agorisalilo krisipaski procedura (38), pedo anglodavie već kerdilo buti, a nane dendile neve ispatja (11) jase vaš nakhibe vakhtesko na sine šajipe te astarolpe reso keribasko (1).

Misal:

Dendutno anglodavijutnako phenela kaj ole kotar 2009. berš, direktno vatalutno persona ani buti čungarela pedo fundo nacionalno djenutnipe, prandipasko thaj familiako statusi thaj sastipaski situacia. Akaja situacia kana vaš nakhibe vakhtesko kotar kerdimo čalavdipe hakajesko nane šajipe te astarolpe reso keribasko.

Sebepi vaš bikeribe ano majbaro gendo procesjengo sito nanipe personalno karakteristikako jase evidentno nanipe kauzalno relacia maškar personalno karakteristika thaj akti savo phenelape sar akti diskriminaciako.

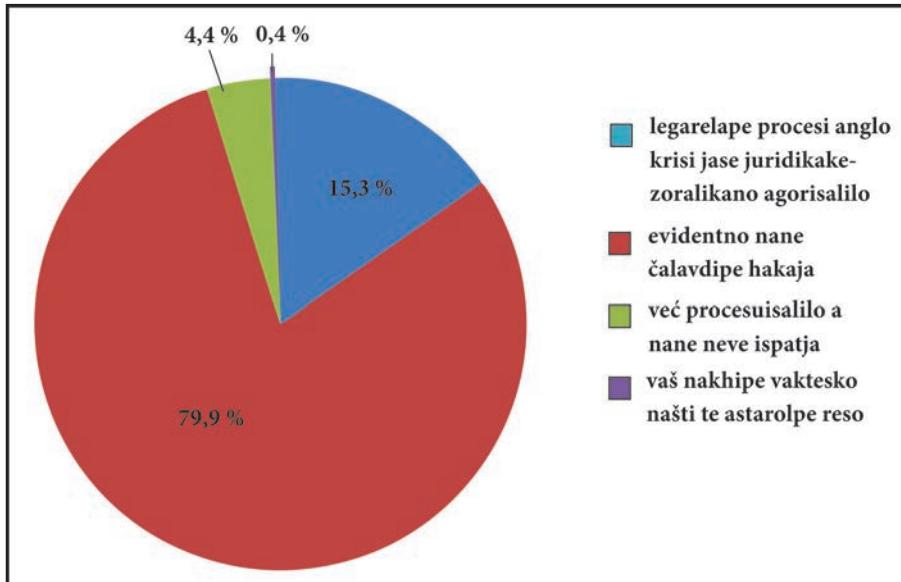
Misalja:

- Daja/dada siklovnenge jekhe klasake fundona skolake dende anglodavia soske olenge čavorenge pharuvisalo sikelarni thaj vaš odova dikhlarena, kaj olenge čavore odolea diskriminišime.

- Dendutno anglodaviako adikharela kaj sito diskriminišimo soske ina maseka nane lelilo ni jekh buti ano krisipaski procedura savo opipe oleste legarelate.

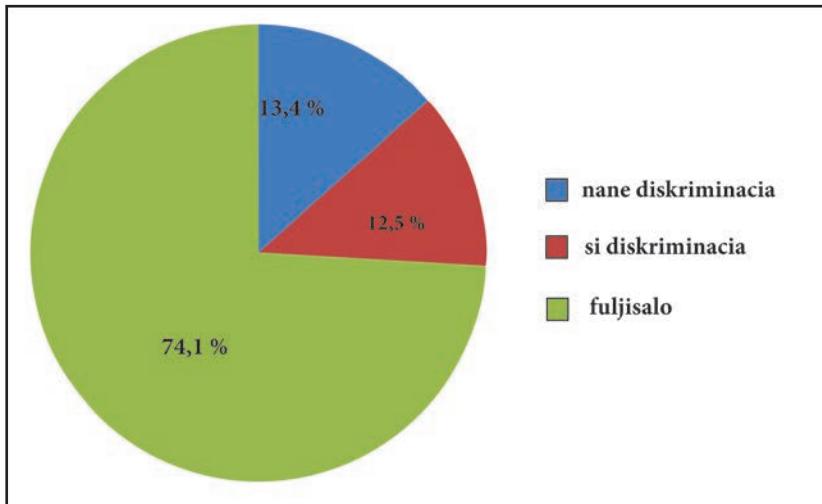
- Dendutno anglodaviako adikharela kaj sito diskriminišimo soske sito Srbi-ni, soske lela logaribaske lila vaš komunalno servisi hramime latinicake lilea.

Grafikoni: Anglodavie pedo save na kerdilo buti

Pedo fundo 216 anglodavie inicirisali procedura, savenda 160 anglodavie fuljisale, a ano 29 procedure andilo gndipe kaj na sine diskriminacia, dji ano 27 situacia zorakardili diskriminacia thaj andilo adekvatno propozalo.

Grafikoni: Anglodavie pedo savo kerdilo buti

Kotar sa gendo propozaljengo ano 2012. berš, ano butipe situacia pedo propozalo kerdilo buti, dji ano 6 procesja diskriminatorja nane kerde buti pedo propozalo Pačavutnesko vaš jekh-jekhutnipe.

1.2 Parnice vaš uluvipe kotar diskriminacia

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe šaj te inicirinol antidiskriminaciakē parnice¹², ano savo korkorko dikharelā si mi manglipe vaš te vazdolpe davia. Te sine kaj viktimi diskriminaciako jekh manuš, Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe musaj te ovel-ole avazipe diskriminišima personaki, dji ani situacia diskriminacia grupa personengi phande jekha-jekh personalno karakteristika nane musaj avazipe diskriminišime personengi.

Pačavutno davia šaj te rodol:

- krisi te zorakarol kaj davijutno diskriminatorio kergja diso prekal odoja persona;
  - stopiripe te realizuinelpe buti kotar savi si presia diskriminaciakī, stopiripe dureder keripe diskriminaciako, jase, stopiribe popale te kerolpe diskriminacia;
  - kaj diskriminatori lela jekh jase pobut bukja savenca cidela situacia diskriminaciakī;
  - kaj diskriminatori, ano poro hardžipe, ikalela krisipaski decizia sava zorakardili diskriminacia.

¹² Djeno 33. ZZD

Pačavutno ani davia **našti te rodol** te pokinolpe materialno thaj bimaterialno škodra.

Manglape te ovolpe ano dikhipe kaj vazdipe davijako nane mehanizmi savea reselape realizuipe propozalja Pačavutnesko, ni odova sito kotor procedurako pedo anglodavie. Ano sakova konkretikani situacia rodelape sito mi procesi strategiako semno thaj palem, kana dikhlarelope kaj manglape te legarolpe sph. „strategiaki parnica“, delape davia ano kompetentno krisi.

Ano 2011. berš dendile trin davie vaš uluvipe kotar diskriminacia, a ano 2012. berš pana pondj. Trin procedure juridikako zoralikane agorisalile ano momenti kana hramisalo akava raporti.

Dendutne davie:

- davia vaš diskriminacia pedo fundo djenutnipe romane nacionalno mi noriteteske opipe Vasa Kenić kotar Svrljig;
- davia vaš diskriminacia pedo fundo djenutnipe romano nacionalno mi noriteteske dendili opipe restorani sig habasko „M.D.“ soske bućarno arakhibasko na mukhla čavorenge romane nacionalnipaske te khuven ano restorani e djuvlya savi mangla olenge te kinol habe ano restorani;
- davia vaš diskriminacia pedo fundo bijandipasko thaj prandipasko thaj familiako statusi opipe Diz Jagodina, vaš Pratsav kotar finansijsko ažutipe prandipaske džutjenge gn. 011-92/10-10-1, savo Parlamenti dizako Jagodina angja 23. decembrea 2010. berš.
- angluni davia vaš diskriminacia pedo fundo polesko dendilo opipe Fudbalesko ekipe Srbjako, vaš diskriminacia djuvljenje ani relacija pedo muršenje fudbaljenje klubja;
- dujto davia vaš diskriminacia pedo fundo polesko dendilo opipe jekh banka vaš pharuvipe bućarnako pedo teluno bukjako than palo olako inaripe kotar bijandipasko bešipe thaj bešipe vaš dikhlaripe trito čavoresko;
- trito davia vaš diskriminacia pedo fundo polesko dendilo opipe lanci piceriengo save čhivena pi buti numa djuvljen;
- davia vaš diskriminacia pedo fundo krisutnipasko, polesko, prandipasko thaj familiako statusi thaj sastipaski situacia dendilo opipe ekonomiako amalipe „K.i.“ savo pedo piri internet prezentacia ikalgja pučlutto vaš bućarnenje ani savi kotar kandidatja thaj kandidatke save konkurišinena vaš bujkake rodena gendja save siton phande kotar olenge personalne karakteristike ini odova: prandipasko thaj familiako statusi, sastipasko statusi, sar ini kotar krisutnipe. Davia dendili 20. juli 2012. berš thaj anglunostepenski procedura sitoj pana ano procesi;
- davia vaš diskriminacia pedo fundo invaliditetesko dendili 2. oktobri 2012. opipe bućarno dendutno M.A., manginutno lokalesko „P. c.“, soske bućarne ano akava restorani na mangle te den servisi jekha grupa terne personenje e invaliditetea.

Manglape te sikavelpe pedo disave problemja savenca malavdisalem phande akale procedurenca. Ini kaj djenutnipa djenesko 41. paragrafi 3. *Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako* si hramimo kaj procedura vaš uluvipe kotar diskriminacia sigutno, ni ano jekh situacai principi sigutnoski nane pherdili. Adjahar, but var procesja evidentirenane sar bukjake konfliktja, a ano jekh situacia procesi beštoj bievidentirimo lungo vakhtesko periodi. Pačavutneske disave droma dendilo direkcia vaš pokibe krisipaske takse, ini kaj Pačavutno sar raštrako organi, sito tromalo te pokinol takse, so sito ano avazipe e djenutnipa džn. 9. par. 1. *Kanuni vaš krisipaske takse*¹³.

1.3 Loke došalimaske procedure

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe siole mandati te dol loke došalimaske registraciake lila vaš čhalavdipe hakajengo kotar Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako¹⁴. Vaš piri rola, Pačavutno siole mandati ini te dol loke došalimaske registraciake lila ano rami e ulavde antidiskriminaciake kanunja: *Kanunea vaš uluvipe hakaja thaj tromalipe nacionalno minoritetjenge, Kanunea vaš stopiripe diskriminaciako personenge e invaliditetea, Kanunea vaš jekh-jekhipe poljengo*, sar ini aver aktjenca.

Ano 2012. berš Pačavutno vaš uluvutno jekh-jekhipe dendja **6 rodipaske lila vaš iniciribe loke došalipaske procedure.**

Pedo fundo disave inicirime procedure, šaj te konstantuina kaj loke došalipaske krasi ani Srbia ano 2012. berš biažurno kerde buti pedo rodipaske lila vaš iniciribe loke došalipaske procedure savo dengja Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe.

---

¹³ „Sl. glasnik RS“, gn. 28/94, 53/95, 16/97, 34/2001 – av. kanuni, 9/2002, 29/2004, 61/2005, 116/2008 – av. kanuni, 31/2009 i 101/2011).

¹⁴ Djeno 33. t. 4. ZZD

Šaj te konstatuinolpe kaj si generalno bihaljovipe kotar o ilo diskriminaciako thaj kotar mandati Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe ano loke došalipaske procedure. Adjahar situacia šaj sitoj sebepi faktesko kaj Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe relativno nevo raštrako organi savo kerela buti pedo fundo specifikane kanunjengo, savenca krisutne loke došalipaske krisjengo dji akana sinolen but praktikani empiria. Ano odova gndipe, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe ka kerol buti vaš barjaripe dikhlaripasko, a ka lol ini jekh rndo badžakja vaš o krisutne loke došalipaske krisjenge ovena informišime kotar kompetencie Pačavutneske, kotar fenomeni diskriminaciako, kotar specifikane antidiskriminaciake loke došalipe, sar ini kotar semnipe ažurno legaripe akale procedurengo thaj adekvatno sankcionišipe ker-dutnengo.

1.4 Došalipaske registraciake lila

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe ano 2012.berš dengja jekh došalipasko registraciako lil Uče publikake davijutneske ano Beogradi opipe NN persona, autori tekstesko „*Čoribe Srbjako thaj srbičane themesko sar ažutipe Cigajnenje*“, savo ikljisto ano blogi Roma ani Srbia www.romiusrbiji.wordpress.com. Registraciako lil dendilo vaš so si fundo dondipasko kaj bipendjardo kerdutno kergja došalimasko keripe zumavipa nacionalno, rasno thaj religiako bikhampi thaj bitolerancia kotar djeno 317. par. 1. *Došalimasko kanuni RS*.

1.5 Propozalja orgajnenge publikaka thagarutnake

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe siole mandati te propozuinol orgajnenge publikaka thagarutnake thaj aver personenge **napja vaš reslige jekh-jekhipe**¹⁵. Propozalja šaj te oven dromutne pedo odova kaj orgajna publikake thagarutnake lena napja vaš te činnen thaj te ciden institucionalno diskriminacia thaj anglunisarinena buti instituciengo sistemeske ano stopiribe diskriminaciako. Propozaljenca sikavelape ini pedo manglipe vaš te lenpe ulavde napja, sph. napja afirmativno akciake, save manglape te anen dji pherdo jekh-jekhipe, uluvipe thaj anglunisaripe personako jase grupako savo arakhelape ano bijekha-jekh pašloipe ze so siton aver dizutne.

Dikhlaripe propozaljengo da ano kotora raportesco savo sito pedo individualno fundo diskriminaciako (pedošero 3).

¹⁵ Djen033. p. 9. ZZD

Propozalo sa krisjenge sasutne kompetenciengo (14. Juni 2012.)

Sa krisjenge sasutne kompetenciencia ani Republika Srbia bičhaldilo propozalo te len sa musajutne napja, ano rami e kanuneske kompetenciencia, savenca ka resolpe kaj procedure ano diskriminaciono parnice, save legare-nape pedo fundo djenutnipaske *Kanunesko vaš stopiripe diskriminaciako* thaj aver antidiskriminaciono aktja, legarelape ekspeditivno thaj te agorisinenpe ano majharno šajipasko roki, ano rami e djenea 41. Paragraf 3. *Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako* savea hramimo delape kaj akaja procedura sitoj urgentno.

1.6 Kanunipaske iniciative thaj gndipe kotar aktja

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe siole mandati te dikhlarol realizuope kanunesko thaj aver aktjengo, te inicirinol anibe jase pharuvipe aktjengo vaš te anglunisarolpe uluvipe kotar diskriminacia. Pačavutno, adjahar, siole mandati te dol gndipe kotar djenutnipe skicako kanunjengo thaj aver aktjengo save siton vaš stopiripe diskriminaciako¹⁶.

Ano 2012. berš Pačavutni dengja trin gndipe kompetentno orgajnenge kotar bukjake verzije kanunengo thaj jekh kanunipaski iniciativa¹⁷:

- Iniciativa e Thagarutnake Republika Srbia vaš pharuvipe Pratsav kotar formiripe Fondesko vaš terne talentja („Službeni glasnik RS”, gn. 71/08, 44/09, 37/11) savea zorakardile čhinadipe vaš stipendiripe majlačhe studentja ano studie dujto thaj trito stepeni ano avrijalutne univerzitetja (28. maji 2012. berš).

- Gndipe kotar disave djenutnipe Bukajki verzia *Kanuneski vaš pharuvipe thaj djipherdipe kanunesko vaš avriparnicaki procedura* phando e procedura cidipe ekonomikani kvalifikacia (5. novembri 2012. berš).

- Gndipe kotar djenutnipe djn. 55a – 55đ Bukjaki verzia *Kanuneski vaš pharuvipe thaj djipherdipe kanunesko vaš avriparnicaki procedura* save lačharelape nevi procedura savi sitoj pedo mukhlipe vaš juridikako pharuvipe polesko thaj polesko identiteti (5. novembri 2012. berš).

- Gndipe kotar Bukjaki verzia Skica kanuneski vaš *medijacia* thaj manglipe phavuripve kotorengo *Skica kanunesko* (5. novembri 2012. berš).

¹⁶ Djeno 33. p. 7. ZZD

¹⁷ Aver kotora thaj konkretno gndipe Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe kotar kanunipaski iniciative siton ano Rndomo beršesko reporti vaš 2012. berš. Ano Harno reporti da numa generalno dikhlaripe kanunipaske iniciativengo.

1.7 Leparnipe thaj mothovdipe publikake

Pačavutno siole mandati te **leparol publika** pedo majbutvar, tipikake thaj phare situacie diskriminaciake¹⁸. Pačavutno odova karela pedo fundo informaciengo thaj haljovipe kotar dendutne anglodavie, prekal vastušea publikake informišipaske thaj kotar aver haniga. Ano leparnipe publikake Pačavutno sika-vela: pedo diskriminatorja, čhane keribe diskriminaciako, individue thaj grupe prekal save kerdile majbutvar, tipikake thaj phare forme diskriminaciake, pedo konsekvence phare formengo diskriminaciake.

Kotar 2012. berš dendile duj leparnipe thaj 17 mothovdipe vaš publikake, save ikaldile ano medie thaj pedo sajti Pačavutnesko www.ravnopravnost.gov.rs.

1.8 Formiripe sistemi servisesko vaš medijacia ano rami Pačavutnesko servisi

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe siole mandati e rigutnenge te dol baha-mi sar te realizuinolpe procedura adeshisarelpe, jase medijacija. Leipa ano dikh-ipe pozitivno komparativno empiria thaj prioriteti medijaciako, Pačavutno lela buti pedo formiripe sistemi servisesko medijaciako ano rami pere servisesko.

Procedura medijaciaki sito pačavutno struktuirimo procesi ano savo tri-to neutralno rigutni, medijatori, dela drom dijalogeske maškarlo persone ano konflikti adjahar kaj on šaj te dikharen problemi pedo nevo čhane thaj te aven dji rezultati savo sito lelutno sarenenge.

Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako na regulišinela procedura medijaciako ano situacie diskriminaciake, već bičhalela pedo istemalkeripe sasutne akt-tja savenca regulišimo maškaripe (medijacia). Aktja kotar medijacia adikharde siton ano *Kanuni vaš maškaripe – medijacia* Republika Srbiako kotar 2005. berš¹⁹. Akale kanunea zorakardile fundone principja procedura medijaciake, čhane iniciribaske thaj realizuipaske medijaciako, mandati save siolne rigutne, bukja, funkcje, mandatja thaj godaripe medijatorjengo, sar ini čhinadipe save medijatori musaj te pherol vaš te realizuinol medijacia. E Bukjakelila kotar buti Pačavutnesko delape hramimo regule kotar čhane keribaske bućarnengo ano servisi pačavutnesko vaš te pendjaren situacie save siton adekvatno vaš medijacia thaj čhane komunikaciako e rigutnenca ani procedura (dj. 27. Bućarnolilesko vaš bukjake).

¹⁸ Djeno 33. p. 6 ZZD

¹⁹ „Sl. glasnik RS“, 18/2005

Ano djiavdisutno periodi aktivipe Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe pedo formiripe sistemi servisi medijaciako ano situacie diskriminaciake, kerdile ano štar droma: 1) keribe ulavdo modeli medijaciako ano sistemi medijaciake, 2) keribe thaj realizacia programi treningesko vaš specijalizuime medijatorja, 3) treningo bućarnengo ano servisi Pačavutnesko, 4) promocia medijaciako.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe formiringja Bukjaki grupa savi kergja modeli medijaciako adaptirimo situaciene save ovena keriba diskriminaciako.

Disave specifike modeleske savo realizuinenape ano rami servisi Pačavutnesko:

- ulavdo modeli medijaciako bazirimo pedo standardno principja medijaciake: šukariloa, pačavutnipa, birigutnipa thaj neutralno;
- lačharde elementja medijacie maškar viktimi thaj kerutno (*Victim - offender Mediation*), savo sito bazirimo pedo koncepti restorativno juridikanipe, vaš odova so standardno medijacia nane adaptirimi situaciene diskriminaciake soske sitoj kerdi vaš agorisipe konfliktjen-go, a ki diskriminacia ano butipe maškar rigutne na egzistirinela konflikti, već sitoj buti kotar emotivno jase aver čhalavdipe savo jekh rig kergja dujto rigake;
- specifikane regule kotar kriterijumja thaj čhane alosaripaske procesjen go so siton šukar vaš medijacia²⁰;
- redefinišimo principi neutralipe medijatoresko adjahar kaj ov našti teovol moralno neutralno prekal korkori diskriminacia, već musaj putarde te demonstririnol moralno bieleluipe diskriminaciako;
- servisi Pačavutnesko dela rigutnenge sa relevantno informacie kotar procedura medijaciako thaj standardno keripe pedo anglodavie, savea e rigutnenge reselape te dikhlařen prioritetja sakole kotar procedure thaj te alosaren odova savo šaj te čhalarol olenge interesja.

Pačavutno siole mandati te anavinol medijatore thaj te registruinel ole ani Lista mandatno medijatorja, uzo savo ov zorakarela kriterijumja thaj popaše čhinavdipe savo medijatori manglape te pherol, ano rami e djenutnenca *Kanunesko kotar maškaripe – medijacia*. Leipa ano dikhipe organizacia bukjaki servis esko ko pačavutno thaj čhane bukjako pedo anglodavie, sar ini manglape vaš te cidelpe sakova dondo ano neutralipe thaj birigutnipe medijatorjengo thaj odolea maksimalno uluvinelape integriteti korkore medijaciake, pi Lista medijatorjengi Pačavutneske šaj te oven numa persone save nane pi buti ano servisi Pačavutnesko, a save pherena kriterijumja thaj popaše čhinadipe savo dendoj Pačavutno.

---

²⁰ Lačhardile ulavde regule save cidena realizuipe mediackiako ano situacie ano save sebeipi vaš devipe anglodavia vaš diskriminaciako keripe savo sito bazrmo pedo daj sasutno akti organesko publikaka thagarutnako jase juridikake personako. Si ini ulavde kriterijumja vaš te diholpe implementiriipe medijaciako save siton phande kotar korkore riga ani procedura.

Kotar 2012. berš agorisalilo angluno ciklusi treningo vaš medijatorja, savo suksesea agorisinde 22 persone²¹, a specijalizuimo treningo planirimo vaš angluno kvartali 2013. berš thaj pedo olesko agorisipe ka kerolpe registruipe medijatorjego ani Lista mandatno medijatorja Pačavutneske. Trening bućarnengo ano servisi Pačavutnesko realizuisalo ano duj drom, prekal siklovipe thaj treningja, a gatisarde thaj realizuinde djene Bukjaka grupake save kerde ulavdo modeli medijaciako. Ačhola te realizuinolpe treningo pouče nivelesko.

Ano djiavdisutno periodi klidutne aktivipe ani promocia medijaciako ano situacie diskriminacia, kerdile ano rami projektesko “Partneripe vaš tolerancia thaj uluvipe kotar diskriminacia ani Srbia”, savo kupatno realizuinena Partnerja vaš demokratikane pharuvipe Srbiake thaj Centri vaš alternativno agorisipe konfliktejngo. Ano rami akale projektesko organizuisalo jekh rndo panel diskusia, bućarutne, treningja, konferencie thaj aver aktivipe ano prekal 15 diza ani Srbia, pedo save lele kotor ini bućarne ani administracia Pačavutnesko.

Kotar 2012.berš, procedura adeshisaripe (medijacia) dendilo ano rami efta procesjenje, a thaj ano ni jekh procesi bahami vaš adeshisaripe nane lelilo.

Misalja:

- *Djuvli savi dengja anglodavia phengja kaj komšika D.P. but drom dengja verbalno čungaripe pedo nacionalno fundo, adjahar: „Tu sijan šiftarka čoroli, koroli, na ka mukhav te bufljaretu, tu te ovol molipe, na bi djivdinea ani akaja baraka“. Phengja kaj D.P. truminela ini aver persone opipe olate thaj olaki familia vaš odova so siton djenutne albajnenga nacionalno minoriteti.*

- *Dendutno anglodavijako sine khedutnokheresko šerutno Komunako I. ano mandati kotar 2008. dji 2012. Ov phenela kaj oleske Komuna na dela pokibe so ačhilo vaš šerutnipasko lovesko kotor save denape neve šerutnenge ano Khedutnokher. Adikharela kaj adjahar keripa diskriminišimo pedo fundo djenipe ani politikaki organizacia.*

²¹ E avazipa činavdipenca kotar publikako akharipe savo ikaldilo po agor oktobaresko 2012. berš, kana alosardilo kandidati/tka legardilo logari kotar balansirimo regionalno reprezentuibe, uzo savo dendilo privilegia kandidatjenje/kenge kotar marginalizuime amalipaske grupe. Kotar pondjdivengo treningo ano oktobri 2012. berš siklovne šaj te astaren pana disave djanipe kotar: djandipe komunikaciakе, haljovipe konflikjtengo, tehnike alternativno agorisipe konflikjtengo thaj mediaciakе, faze medijaciakе, kotar legaripe medijaciako thaj kotar etikake pučipe.

2. Ekspertsко servisi thaj barjaripe instituciako Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe

Vaš keripe ekspertsko thaj administrativno bukja kotar trujalipe bukajko Pačavutnesko, formirisalo ekspertsko servisi savo Pačavutneske ažutinela ako keripe oleske kompetencie.

Regulatorno lilea kotar andruno režimi thaj sistematizacia bukjake thanengo ano ekspertsko servisi Pačavutnesko sistematizuimo sa 60 bućarne; 4 pedi funkcia; 53 pedo bukjake thana kerutne thaj 3 pedo bukjake thana save siton čhivdile po than. Kotar anglodihlardo gendo pherdilo sa 19 bukjake thana ano odova ini e pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe. Vaš odova kober si buti, gendo bućarnengo so si na sikavela optimalno gendo vaš ažurno thaj kvalitetno buti akale biphangle organesko. Ini kaj manglape te bajakarolpe gendo bućarnengo soske konstantno bajrola gabariti bukjako thaj gendo aktivipasko savo pačavutno legarela, vaš akana odova našti te resolpe vaš biadekvatno ekonomikano thanutnipe savo e Pačavutneske, po agor 2010. dendilo pedo istemalkeripe. Vaš odova Pačavutno ini ano nakhlo berš sine trumimo kaj manglape vaš pobaro gendo bućarnengo nakhavela angažiba vakhteska ko vakhti persona pedo fundo adekvatno kontraktja.

Ano reso so po efikasno thaj efektivno keripe kanunea dendutne kompetencie kotar trujalo bukjako Pačavutnesko, a pedo fundo dujberšengi empiria thaj praksa bukjako servisesko, ano februari 2012. dendilo bahami vaš pharuvipe sistematizaciako savo ano novembri 2012. Parlamenti mukhla²². Regulatorno lilea²³ nane anglodikhlardilo barjaripe gendo sistematizuime bukjake thana, ni vaš olengo realizuipe, ulavdile pana disave budžetsko vastušea.

Ano 2012. berš intenzivno kerdile aktivipe vaš te vazdolpe nivo sasutne thaj specifikane djanipe thaj profesionalno kompetencie bućarnengo ani ekspertsko servisi Pačavutnesko. Vaš bućarnenge ano akava servisi, ano 2012. berš, organizuisale disave treningja, seminarja thaj bućarutne, ano save sar sikavne sine barikane thaj djande ekspertja kotar akademsko institucie thaj organizacie civilno amalipaske.

Vaš te bajarolpe efikasibe thaj kvaliteti bukjako, lačhardile procedure thaj kerdile musajutne direkcije save siton vaš bućarnenge ano ekspertsko servisi.

---

²² Pratsav vaš te dolpe avazi vaš Pratsav kotar pharuvipe Pratsavako kotar edukaca thaj buti ekspertsko administraciako Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe thaj regulatorno lilesko vaš andruno režimi thaj sistematizacia bukjake thanengo ani ekspertsko administracia Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe, „Sl. glasnik RS“, gn. 111/12

²³ Regulatorno lil vaš andruno režimi thaj sistematizacia bukjake thanengo ani administracia Pačavutneski, sito ano: <http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/opstiAktiPoverenika.php?id-Kat=1>

Direkciencia formirisale interno procedure thaj standardja, a kerdile uzo pherdo leipe kotor bućarnengo, sar djivde dokumentja save šaj te pharuvinenpe.

Bukjarnengo thanutnipe savo Pačavutno istemalkerela 248 m², arakhelape ano bešutnipasko soliteri ani Mahala beogradeski gn. 70, ano angluno kati, bi arakhiba sitoj thaj na perela oleske parking than vaš administrativno vorda, so but kerela phari e buti. Akava bukjarnengo thanutnipe Pačavutneske dendilo sar jekhvakhtuno agorisipe pedo fundo klidutnipe Komisiako vaš ulavipe administrativno soliterja thaj bukjarnengo thanutnipe Thagarutni Republika Sr-bikai, 77 gn. 361-5713/2010 kotar 9. septembri 2010. berš.

Bukjarnengo thanutnipe lačhardilo, ano 2011. berš, jekha rampa thaj moderno vazdipaski-fuljbaski platforma vaš persone e invaliditetea. Ano nakhlo berš, vaš e institucia Pačavutneski te ovol so po pašutni thaj po putardi personenge e invalidititeta, ani sala vaš bešipaske thaj ani lelutni kancelaria čivdilo vastušea vaš te bajarolpe toni savo lokarela komunikacia personenca save siolen čhalavdo šunibe. Adjahar, instalirimo sito indukciono sistemi vaš amplifikacia vakharibasko, savo resela personenge save siolen šunibaske aparatja te šunen šuže vakherutne jase kaj tonja maškar peste šunena bi problemesko. Kancelarie ano savo sistemi instalirimo siolen semno maškarthemutno pendjardo simboli, save djenenge e šunibaske aparatea dena informacia kaj odova than pedo ulavde čhane sito šundimo. Sa bučarne ani ekspertsko servisi Pačavutnesko istemalkerena vizit karta e Brajeveske lilea, a kotar 2012. berš lelilo gatisaripa audio-pustikja thaj publikacia adaptirime personenge e čhalavde dikhija, savengo editoribe adjukarlape sig. Sasutno bujkako thanutnipe Pačavutnesko lačhardo sito taktilno tablenca e Brajeveske lilea, e anavipa instituciako, so lokarela personenge e čhalavde dikhija pašipe thaj bešipe ano thanutnipe.

Jekh kotar semne bukja Pačavutneske sito devipe informacie dizutnenge kotar olenge hakaja thaj kotar mehanizmja juridikako uluvipe kotar diskriminacia, ano odova ini informacie kotar šajipe tehnipasko agorisipe situacie diskriminaciakie. Kanunea, adjahar, dendilo šajipe kaj anglodavie šaj te denpe ini mujea pedo hramipa po lil, sar ini ani procedura zorakaripe faktikani situacia lenape ano evidenciako lil thaj deklaracie dendutnengo daviako thaj aver personengo, vaš malnglige e dizutnenca te kerelpe direktne komunikacia ano 2012.berš finalizuisalo aktivipe pedo **putaripe lelutna kancelariako**.

Palem so na sine thanutne thaj arakhipaske činadipe kaj buti lelutna kancelariako organizuinelape ano bujkako thanutnipe ano savo kerena buti bučarne ano ekspertsko administracia, pedo rodipe Pačavutnesko arakhili jekh thanutni sar pana jekh nakhavipasko agorisipe. Lelutni kancelaria lela e bukja ano maji 2012. berš, palem so bučarne ani ekspertsko administracia, uzo devipe dumo OEBS-esko, agorisinde treningo thaj astarde manglutne djanipe thaj djandunipe vaš legaripe juridikako intervju thaj turvinutnipe. Vaš odova so buti ekspertsko administraciako kerelape ano duj lokacie, lelutni kancelaria funkcionisnela pedo principi po angle astaribe terminesko e strankjenje. Lelipe strankjengo organizuimo sito ano marci thaj žoja, hema te sine kaj manglape,

šaj te kerolpe termini ini ano aver bukjake dive. Kotar starti bukjako lelutna kancelariako bipokibasko juridikako ažutipe, ani forma juridikake informacie thaj juridikake turvinutnipe lele 66 stranke, a prekal 1 000 dizutne lele informacie telefonea.

Ano maškaripe thaj uzo devipe dumo Amerikako agenciako vaš maškarthemutno barjaripe (USAID), Pačavutni, ano 2012. berš, kergja nevi internet – rigutni, savi ulavipa kotor poangluni internet rigutni, na numa so siola barvalo nevo matrijali, već ini matrijali si uloto pašutno personenge e čhalavde šuniba thaj dikhipe.

Ano maji 2012. agorisalilo buti pedi Strategia barjaripe instituciako Pačavutno vaš uluvutno jekh-jekhipe²⁴, uzo aktivno leipe kotor bućarnengo ani ekspertsко administracia. Strategia kerdili sar rezultati manglipasko te definišinelpe strateško prioriteti bukjako Pačavutnesko ano trinberšengen periodi (2012 – 2015), vaš te anglunisarolpe keripe pačavutnesko thaj suksesno reselape oleski misia.

VIZIA

SRBIA SITOJ PUTARDO THAJ TOLERANTNO AMALIPE
JEKHA-JEKH MANUŠENGO, SAVI SARENENGA DELA JEKHA-
JEKH ŠAJIPE.

MISIA

CIDIPE KIKESTA SA FORME DISKRIMINACIAKE THAJ
RESLIPE PHERDO JEKH-JEKHYPE ANO SA UMALJA AMALIKANE
DJIVDIPASKE.

Ani Strategia definišime siton akala strategiake prioriteti: 1) efektivno cidipe thaj uluvipe kotar diskriminacia; 2) anglunisarpe gndipasko e publikako kotar diskriminacia; 3) dikhlarutnipe thaj pašutnipe instituciako Pačavutno, 4) efikasno thaj funkcionalno administracia Pačavutneski. Ano rami sakole prioriteteske definišime siton strategiake resja thaj strategiake bukja.

²⁴ Strategia barjariipaski instituciako Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe sito ano:
<http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/oNama.php>

3. Situacia ano reslipe thaj uluvipe jekh-jekhipe thaj procedure Pačavutneske

Republika Srbia ano nakhle berša lačhargja šukar juridikako rami vaš cidipe diskriminaciako thaj reslipe jekh-jekhipe. Uzo leipe antdiskriminaciako kanuni, Republika Srbia lela ini majsemne univerzalne thaj regionalne haljovipe ani umal manušikane hakaja.

Ačhimoa Republika Srbiako²⁵ stopirimi sitoj sakoja diskriminacia, direktно jase indirektno, pedo sakova fundo, a poulavdipe pedo fundo: rasako, pole-sko, nacionalno djenutnipasko, amalikano hanigako, bijandipasko, religiako pačavutnipe, politikako jase aver pačavutnipe, mangineski situacia, kultura, čib, phuripe thaj psihičko jase fizikano invaliditeti.

Andile sasutne thaj ulavde antdiskriminaciake kanunja: *Kanuni vaš stopiribe diskriminaciako (2009)*²⁶, *Kanuni vaš uluvipe hakaja thaj tromalipa nacionalno minoritetjenge (2002)*²⁷, *Kanuni kotar činavipe diskriminacia personengi e invaliditetea (2006)*²⁸ thaj *Kanuni kotar jekh-jekhipe poljengo (2009)*²⁹.

Stopiribe diskriminaciako sitoj ano but kanunja savenca lačharenape disave umalja amalikane realiendo: *Kanuni vaš buti (2005)*³⁰, *Kanuni vaš profesionalno rehabilitacia thaj khuvibe pi buti personengo e invaliditetea (2009)*³¹, *Kanuni kotar sastipasko uluvipe (2005)*³², *Kanuni vaš fundo sistemesko vaš edukacia thaj bar-jaripe (2009)*³³, *Kanuni kotar khangirja thaj religiake khupatne (2006)*³⁴. Došali-paskojuridikako uluvipe kotar diskriminacia lačhardili *Došalipaske kanunea Republika Srbiako*³⁵, savo hramime dela pobut došlimaske keripe phande e stopiriba diskriminaciako, sar so siton: čhalavdipe tromalipasko vaš sikavipe nacionalno jase etnikako djenutnipe, pačavutnipe religiako thaj keribe religiake

---

²⁵ „Službeni glasnik RS“, gn. 98/06, djen. 21.

²⁶ „Službeni glasnik RS“, gn. 22/09.

²⁷ „Službeni list SRJ“, gn. 11/02, „Službeni list SCG“, gn. 1/03 – Ustavna povelja thaj „Službeni glasnik RS“, gn. 72/09 – aver kanuni

²⁸ „Službeni glasnik RS“, gn. 33/06

²⁹ „Službeni glasnik RS“, gn. 104/09.

³⁰ „Službeni glasnik RS“, gn. 24/05, 61/05 i 54/09.

³¹ „Službeni glasnik RS“, gn. 36/09.

³² „Službeni glasnik RS“, gn. 107/05 i 72/09 – aver kanuni

³³ „Službeni glasnik RS“, gn. 73/09.

³⁴ „Službeni glasnik RS“, gn. 36/06.

³⁵ „Službeni glasnik RS“, gn. 85/05, 88/05 – pharuvipe, 107/05 - pharuvipe, 72/09 i 111/09.

adetja, promocia thaj akharipe pedo bikhamipe, pedozoralipe prekal persone jase grupa personengi pedo fundo olengo personalno karakteristika thaj aver.

Akala norme dena lačho juridikako rami vaš činavipe thaj stopiripe diskriminaciako istemalkeripa dizutnikanojuridikako, došalipaskojuridikako thaj lokedošalipaskojuridikako uluvipe, ano rami e maškarthemutne thaj evropake standardja. Odova, numa, na semninela kaj nane thaj vaš anglunisaripe thaj djipherdipe normengo save siton relevantne kotar aspekti reslipe uluvipe principesko jekh-jekhipe.

Ini kaj nane kedutne gendja kotar fenomeni diskriminaciako, evidentno si-to kaj diskriminacia ini pana but bufljardo fenomeni ano sa umalja amalikane djivdipaske.

Manglapo te phenolpe kaj jekh kotar angločinadipe efikasno marea ba opipe diskriminacia lačhardipe mehanizmesko vaš dikhlaripe fenomeni diskriminacia, save si efektja so realizuinenape kanuneske instrumentja vaš uluvipe kotar diskriminacia, sar ini ulavde napja save lenape vaš te resolpe jekh-jekhipe disave marginalizuime thaj hačarime amalikane grupe. Numa, ini uzo propozalo Pačavutnesko vaš te lačharolpe jekhutno thaj centralizui-mo sistemi kedipasko thaj registrupasko gendjengo relevantno vaš dikhlaripe diskriminaciako thaj čhane funkcionišipe sistemi juridikako uluvipe kotar diskriminacia, adjahar sistemi pana nane lačhardilo. Odova phariпа kerela dikhlaripe realno situaciako.

3.1 Pozicia dizutnengi prekal diskriminacia – rodipe publikako gndipe

Ano 2012. berš Pačavutno, uzo suporti thaj ažutipe Programesko Khedutne naciengo vaš barjaripe (UNDP), organizuingja rodipe publikake gndipasko talo anav „Pozicia dizutnengi prekal diskriminacia ani Srbia“³⁶, savo legargja Centri vaš tromalipaske alosaripe thaj demokratia (CeSID).

Klidutne gendja rodipaske sikavde kaj butipe pučlutne adikharela kaj diskriminacia sitoj dosta jase but ani Srbia. Zorakarela fakti kaj gendo odolengo save gndinena kaj diskriminacia nane stopirimi kvašaldilo ze so sine ano 2010. berš. Adjahar, bajardilo gendo odolengo save pačavinena kaj si šuže konsekvence vaš odolenge save kerena diskriminacia, hema procenti ini pana sito tiko – numa 16% pučlutne. Kerela bajo ini gendo kaj trituno dizutnengo phengja kaj diskriminacia majbari ano khuvipe pi buti, a pendjarelape diskriminacia ini ano devipe sastipaske servisja thaj skoluibe, jase ani edukacija.

³⁶ Rodipe publikake rodipasko „Pozicia dizutnengi prekal diskriminacia ani Srbia“ sitoj anao: http://www.ravnopravnost.gov.rs/files/Izvestaj_diskriminacija__CPE_CeSID_UNDP_decembar_2012.pdf

Rezultatja rodipaske sikavena kaj dizutnen siolen tendencia te diskriminišen disaven grupe (LGBT, religiake minoritetja, strancja), hema odova na haljovena sar diskriminacia. Akala rezultatja sikavena ini po minusi djandipasko dizutnengo kotar diskriminacia, jase kotar odova kaj olenge pozicie thaj keripe diskriminatorno. Odova majšukar dikhola pedo LGBT populacia, kotar savi ani publika pana si kontra gndipe, sar ini pedo religiake minoritetja, kotar save but hari vakharelape.

Rodipe sikavena ini odova kaj dizutne ano baro gendo homofobiake, religiake bitolerantno si pobut ze religiake tolerantno, sar ini kaj ksenofobia sitoj but sikavdi. Uzo odova, dizutne Srbiake sikavena disavo stepeni negativno stereotipja prekal Roma thaj disavi doza antisemitismeski, hema ano solduj segmentja si pobut odola save nanolen negativno gndipe. Pohari si tendencia te diskriminišen persone e invaliditeeta thaj nasvale kotar HIV/AIDS, hema, ano jekhvakthi siolen bari socialna distanca prekal nasvale kotar HIV/AIDS, jase potikno gendo pučltnengo sito gata te khuvol ano disave socialno relacie e nasvalenca kotar akala nasvalipe, so adjahar šaj te ovol sebepi diskriminaciako.

Kotar rodipe šaj te dikhla renpe pharuvipe ani socialno distanca savi si maškar amalikane grupe ani Srbia kotar 2009. berš dji avdive, jase ano stepeni toleranciako, hema ini djandipe e dizutnengo te truminen stereotipja thaj te pačavinen aver-averipe. Socialno distanca sitoj majbare prekal djenutne LGBT populaciake, a učo sito ini prekal HIV-pozitivno persone, persone e mentalno invaliditeeta, prekal religiake minoritetja, azilantja thaj strancja, dji prekal aver grupe socialna distanca potikne. Evidentno sito kaj ano palune disave berša nane alo dji pharuvipe ano distance, so verifikuinela kaj distance siton jekh kotor stereotipjengo thaj poziciengo save formirinenape ano periodi socializacia terne manušengi thaj kaj on palo odova na pharuvinenape ano jekh pobaro gabariti već siton pharuvipaski kategoria ano jekh lugo vakhtesko periodi.

Rodipe sikavgja kaj institucie save kerena buti kotar manušikane hakaja nane ano kober manglape dikhavne thaj kaj duj tritune dizutnengo nane sigurno jase na djanela save instituciengen Šaj te djal te sine kaj siton tali diskriminacia. Pana sito hari informišipe dizutnengo kotar institucia Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe, kotar oleski rola thaj kompetencie.

3.2 Diskriminacia pedo fundo polesko thaj rodno identiteti

Diskriminacia pedo fundo poli jekh sito kotar majbufljarde tipja diskriminaciako ani Srbia. Jekh-jekhipe djuvljengo thaj muršengo garantuimi sitoj ačhimoa thaj hramipa delape kaj buti raštrako te legarol politika jekha-jekh Šajipaske³⁷. Kanuni kotar jekh-jekhipe poljengo hramipa dela kaj orgajna publikaka thagarutnake manglape te bajakaren aktivno politika jekha-jekh Šajipaske ano

---

³⁷ Djen 15 Ačhimos RS

sa umalja amalipaske djivdipa, so talo haljovela jekha-jekh leipe kotor djuvljen-
go thaj muršengo ano sa faze planiripe, anipe thaj realizuope pratsavengo save
siolen efekti pedo pašloipe djuvljengo thaj muršengo³⁸. Ani Srbia ini pana na
egzistirinela rodno diferencirimi statistika, jase kedipe kaj lačhardipe gendjen-
go prekal poli. Adjahar statistika sine resela te dikhlarolpe, te rodolpe thaj te
analizirinenpe gendja kotar pašloibe muršengo thaj djuvljengo. Numa odova si
ani Nacionalno administracia vaš khuvipe pi buti thaj Republikako fondi vaš
statistika³⁹.

Gendja save si verifikuinena kaj o djuvlja: siton ano po bilačho pašloipe ze
o murša ano sa umalja amalipaske djivdipe. Poulavdipe sito bajo diskriminacia
djuvljengi ano marketi bukjako, ano leipe kotor vaš pratsavipe, ani ekonomikani
sfera thaj edukacia. Rodno sito bazirimo pedo zoralipe prekal djuvlja, a rodno
bijekh-jekhipe si ini ano medije thaj aver.

Diskriminacia djuvljengi ani sfera bujkake relacie thaj khuvipe pi buti si-
toj but bufjardi⁴⁰. Oj dikholape ano potikno stepeni aktiviteti djuvljengo ze
muršengo, ani olengi bilačhi pozicia ano marketi bukjako, potikne šansengo vaš
khuvipe pi buti thaj vaš anglunisaripe ani buti, potikno devipe lovo vaš bujkake
thaj aver.

Prekal gendja Nacionalno administracia vaš khuvipe pi buti⁴¹, ano 2012.
berš kotar sa 761 834 bibućarne persone, 394 993 sitoj djuvlja. Adjahar, gendja
save si sikavena⁴² kaj djuvlja siton 80% persone save šukariloa mukhle e buti
kotar familiake sebepja thaj 98% odolenda savenge numa jekh buti sitoj buti
ano kherutnipe.

Khamne thaj djuvlja so bijande siton ano ulavdo bilačho pašloipe, soske ini
uzo fakti kaj Srbia rodelia te bajarolpe nataliteti, sar ini kaj kanunenca garantu-
inela ulavdo uluvipe akale kategorie djuvljengo, olenge bujkake hakaja but var
phagenape. Poulavdipe kerela bajo fakti kaj djuvljenge save kerena pedo jekhva-

³⁸ Djeno 3. ZRP

³⁹ 2011. Berš ikaldili trito po rnđo publikacija "Djuvlja thaj murša ani Republika Srbia",
ano save sikavdile statistikake gendja dende prekal poli (angluni ikaldili 2005. berš, a dujto 2008.
berš).

⁴⁰ Pobut ani publikacija Diskriminacia djuvljengi ani marketi bukjako, Viktimologien-
go amalipe Srbjako 2012, <http://www.vds.org.rs/KnjigaDiskriminacijaZenaNaTrzistuRadaUSrb.htm>

⁴¹ Bilteni Nacinalno agenciako khuvipe pi buti, decembari 2012. berš, http://www.nsz.gov.rs/live/digitalAssets/0/380_bilten_nsz_-_decembar_2012.pdf

⁴² Djuvla thaj murša ani Republika Srbia, Republika Srbia, Republikako fondi vaš statis-
tika, Beograd, 2011.

khti buti daj drom ini but berša, na lugarelape kontrakti vaš bukjake kana ačhon na khamne.

Kotar e praksa Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhutnipe

Lelile 42 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo polesko thaj 3 pedo fundo rodno identiteti. Majbut anglodavie (20), pedo akala fundja, dendile vaš diskriminacia ani umal bujkaki thaj khuvipe pi buti, dji 7 anglodavie dendile vaš diskriminacia ano procedure anglo orgajna publikaka thagarutnake, a 5 ani umal publikako informišipe thaj medie.

- Dendutni anglodaviako phengja kaj Juridikako fakulteti fulingja olako ro-dipasko lil kaj vaš pharuvipe anavesko, palo pharuvipe polesko kotar muršesko ano djuvljako, savo kerdilo palo leipe diplomako, te kerolpe "korekcia" diplomas-ki thaj te ikalelpe nevi diploma ano savo ka hraminolpe olako nevo anav. Pali legardimi procedura, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja poro gndipe kaj bidevipe diploma savi sitoj pedo nevo anav, vaš pharuvipe polesko, Juridikako fakulteti kergja indirektno diskriminacia pedo fundo polesko. Uzo gndipe dendilo ini propozalo kaj Juridikako fakulteti te lol sa manglutne napja save ka resolpe e dendutnake anglodaviako thaj aver personenge save palo leipe diplomako pharuvinde anav vaš pharuvipe polesko, pedo olengo rodipe te den nevi diploma thaj aver publikake dokumentja savengo ikalipe ani kompetencia Fakultetesko, ano save ka ovol phendimo olengo nevo anav, pačavipa kherutne thaj maškarthemutne standardja ano domeni uluvipe transpoljenge persone kotar sa forme diskriminaciakе. Juridikako fakulteti kergja pedo akava propozali thaj ikalga diploma dendutnake anglodavijako pedo olako nevo anav.

Ano jekhvakhti, akaja anglodavia sine sebepi, pedo fundo mandatesko kotar dj. 33. Par. 9 Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako, **bičhalelape propozalo sa univerzitetjenge ani Srbija** vaš te lelpe napi vaš astaripe jekha-jekh tretmani personenge save pale leipe diplomako pharuvinde anav vaš pharuvipe polesko, sar bi fakultetja transpoljenge personenge pedo olengo rodipe, ikalena neve diplome thaj aver publikake dokumentja savengo ikalipe ano kompetencia fakulteteski, ano save ka ovol phendimo olengo nevo anav, ini odova pedo sig, transparentno thaj pašutno čhane, pačavipa kherutne thaj maškarthemutne standardja ano domeni uluvipe transpolno personengi kotar sa forme diskriminaciakе.

Vaš diskriminacia pedo fundo poleski, institucia Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja **trin davie**:

- Angluni davia vaš akava tipi diskriminaciako dendilo opipe **Fudbalesko ekipe Srbiako**, vaš diskriminacia djuvljenge fudbaljenje klubja ani relacia pedo muršenge, pedo fundo poli khelavnesko/nako. Atoska, djenoa 79. Regulatorno lielsko kotar registracia, statusi thaj transferi khelavnengo Fudbalesko ekipe Sr-

biako (Službeni list „Fudbal“ kotar 20. juni 2011. berš), dendo hramimo kaj pokibe hardžipasko savo dendilo vaš trening thaj barjaripe fudbaleska khelavnake savo dela klubи djuvljane budbalesko vaš nakhavipe fudbalesko khelavnako, sít 15% kotar pokibe savo dela klubи muršesko fudbali vaš nakhavipe fudbalesko khelavno. Angluno stepeneska pratsava lelio ano sasutnipe daviači rodipe Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe thaj zorakardilo kaj hramipe regulako kotar djen 79. Regulatorno lilesko, Fudbalesko Ekipe Srbiači kergja diskriminacia djuvljane fudbaljenje klubja pedo fundo polesko olenge khelavnengo. Dendilo direkcija davijutneske te cidelpe diskriminatoryno djenutnipe save sitoj ano djen 79. Regulatorno lilesko, a dendilo ini direkcija te ikalolpe krisipaski decizia ano jekh divutno lil e nacionalno tiraže. Fudbalesko Ekipe Srbiači dengja rovibasko lil pedo phendutni decizia, a Apelacioko krisi ano Beogradu pratsava kotar 6. novembri 2012. berš fuljingja sar bifundomo rovibasko lil FES thaj verifikuingja pratsav Angluno fundono kriesko ano Beogradu. Procesi juridikano zoralikano agorisalilo.

- Dujto davia dendili **opipe jekh banka** vaš pharuvipe bućarna djuvljako pedo poteluno bukjako than palo olako inaribe kotar bijandipasko bešipe thaj cidiipe kotar buti vaš barjaripe trito čhavoresko. Procedura sitoj pana aktivno, ini kaj davia dendili 17. Septembri 2012. berš. Atoska, angluno termini save sine vaš 5. juni 2013. berš, thaj vaš odova Pačavutno vaš uluvie jekh-jekhipe lilea rodingja kotar krisi te lol musajutne napja vaš termini, te ovol dendo so posig, leiba ano dikhipe principi urgentno parnicake vaš uluvipe kotar diskriminacia.
- Trito davia vaš diskrimiancia pedo fundo polesko dendilo **opipe lanci piceriengo** savo lela pi buti numa djuvljen ano bikinipaske objektja. Palo iklovipe informaciako ano bikinipaske thana piceriake „Mangena mi te oven kotor timesko „C“? Manglape čhaja vaš buti ano šalteri“, šukariloske rodutne diskriminaciakе sikavdepe sar interesuime kandidatja vaš buti thaj vakharde bućarnenca thaj e personenca save peste sikavde sar kompetentno vaš vakheribe vaš bukjake. Vakheribe kerdile ano trin bikinipaske thana ano Beogradu. Ano sa trin thana rodutneske muršesko poli phende kaj našti te khuvol pi buti soske politika firmaki te lol pi buti numa djuvljen. Davia dendili 23. avgusti 2012. berš, a procedura anglo Angluno fundono krisi ano Beogradu sito pana.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja ano 2012.berš rodipe vaš iniciripe loke došalipaske procedure opipe ekonomikano amalipe „T.M“ kotar K, nakle bukjakedendutne S.A. savo, kontra obligaciakе prekal programi vaš khuvi pe buti „Prva šansa“, fuljingja te lungarol kontrakti bukjako e dendutnake anglo-daviako thaj olake kolegicenge numa vaš khamnipe. Procedura pana kerelape.

Ano 2012. berš andilo disave **propozalja napjengo vaš reslipe jekh-jekhipe vaš diskriminacia pedo fundo polesko:**

- Republikako fondi vaš sastipasko siguripe thaj Ministribe sastipasko, savenge dendilo propozali te len napja savenca ka resolpe e djuvljenge te plan-

irinen familia, khamne thaj bijandutne dji 12 čhon palo bijandipe te resen hakaj pedo sastipasko siguripe pedo akava fundo ini ani situacia kana siolen siguripe pedo daj aver fundo, hema ole ani praksa na realizuinena soske kaj pokindutno kontribuciengo vaš obligaciako sastipasko siguripe na kerela piri obligacia pokibe kontribuciengo;

- propozalo napjengo dendilo ano 19 diza thaj komuna ani Srbia⁴³ kaj ano rami pere kompetenciengo kaj kober siolen budžetsko vastušea finansijsko te den dumo bujkake specijalizuime organizacieng civilno amalipaske kotar reoni pere komunengo save dena ažutipe thaj suporti djuvljenje save nakhena prekal familiako/partneresko pedozoralipe;

- propozali napjengo vaš reslipe jekh-jekhipe dendilo Komunake Prijepolje savake phendilo te len sa manglutne napja vaš ano pratsavja kotar formiribe thaneske khupatne, olenge statutjenca thaj aver aktjenca, ano orgajna thaneske kupatnake thaj procedurenge vaš alosaribe ano odola orgajna, te arakholpe jekh-jekhipe poljengo thaj reslipe jekha-jekh šajipe.

E Parlamenteske Republika Srbiako dendilo propozalo kaj bi nisavo trumipe vakhtesko lela sa manglutne napja, ano rami pere mandatea, vaš te arakholpe kaj ani struktura sa delegaciengo parlamentesko Republika Srbiako ano maškarthemutne parlamentarno institucie ovena majhari 30% persone pohari reprezentuimo polesko, ano avazipe e djenoa 38. Paragrafi 2. Kanuni vaš jekh-jekhipe poljengo. Adjahar, e Parlamenteske Republika Srbiako dendilo propozalo te lol sa manglutne napja vaš te resolpe ano struktura sa parlamentarno šerutnipaske te oven balansirimo reprezentuime persone pohari reprezentuimo polesko, ano rami e ačhimosko garancia jekh-jekhipe muršengo thaj djuvljengo thaj buti raštrake orgajnengo te bajakaren politika jekha-jekh šajipaske.

3.3 Diskriminacia pedo fundo nacionalno djenutnipaske thaj etnikako hanigake

Djenutne nacionalno minoritetjenge siton tali diskriminacia, ini kaj olenego juridikako pašloibe ulavdo regulišimo Ačhimoa RS thaj ulavde kanunea – *Kanunea vaš uluvipe hakaja thaj tromalipe nacionalno minoritetjengo*⁴⁴ thaj *Kanunea vaš nacionalno konsijal nacionalno minoritetjengo*⁴⁵, sar ini aver kanunenca ano save si disave djenutnipe save siton phande kotar pučipe vaš interesi nacionalno minoritetjengo.

---

⁴³ Niš, Kruševac, Leskovac, Kragujevac, Kraljevo, Vlasotince, Vranje, Kikinda, Novi Bečeј, Smederevska Palanka, Novi Sad, Vršac, Novi Pazar, Bačka Topola, Savski Venac, Stari Grad, Novi Beograd, Vračar thaj Palilula

⁴⁴ „Službeni list SRJ“, gn. 11/02, „Službeni list SCG“, gn. 1/03 – Ačhimoski deklaracia thaj „Službeni glasnik RS“, gn. 72/09 – aver kanuni.

⁴⁵ „Službeni glasnik RS“, gn. 72/09.

Rezultatja rodipaske⁴⁶ sikavena kaj majbaro stepeni etnikaka distancako si prekal Albancja, palo odova avena Kroatja, Roma, Bošnjakja thaj Hungaria. Kotar anglodavie save dendile Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe šaj te klidunolpe kaj djentune nacionalno minoritetjenje but var hačarenape diskriminišimo, poulavdipe ano procedure anglo orgajna publikaka thagarutnake, dji ini ano situacie kana nane čhalavdipe hakajengo pedo jekh-jekhipe.

Pašloipe romane nacionalno minoritetesko ani Srbia ini podur sito bilačho. Roma thaj Romanice but var siton talo putardo, but sito thaj bufljardo ano vakheribe bikamibasko, a diskriminacia preka Roma majbut sikavelape ani umal edukaciako, khuvipe pi buti, sastipasko uluvipe thaj bešipe ano khera.

Ano reporti Konsili Evropako „Manušikane hakaja Romengo thaj Travellersjengo“⁴⁷ phenelape kaj sebepja vaš bilačho pašloipe Romengo ani Srbia sito odova so baro gendo djenutnengo romana kupatnako nanolen personalno dokumentja thaj kaj djivdiinena biformalno bešipaske thana. Rodipe sikavde kaj 72% romane bešipaske thana bilegalizuime (kotar sa 593), a ano reporti Konsili Evropako e baoja konstatuinelpo kaj numa ano Beograd si 137 biformalne romane bešipaske thana, thaj kaj kotar 2011. berš lepardile baro gendo zoralipaske deložacie⁴⁸, Uzo odova, romane čavore generalno na djana ano angloskolake institucie. Prekal gendja Evropaka komisiako opipi rasizmi thaj tolerancia, 62% romane čavore khonik na sine ano siklovipe jase mukhloj skoluipe, dji numa 9,6% lungardilo thaj agorisalilo podur skoluibe⁴⁹. Si indicie kaj ano edukaciako sistemi diskriminacia prekal Roma posikavdi thaj oj sitoj jekh kotar anglune sebepja soske romane čavore cidime kotar edukaciako sistemi thaj vaš odoleske but odolenda mukhena skoluipe jase agorisinena e telune edukaciake rezultatjenca⁵⁰.

Si ini disave lačhardipe pedo pučipe pašloipbe romana populaciako. Po misal, dji pherdilo *Kanuni kotar avriparnicako procedura*⁵¹, adjahar so si hramimo

⁴⁶ Relacia dizutnengi prekal diskriminacia ani Srbia, http://www.ravnopravnost.gov.rs/files/Izvestaj_diskriminacija__CPE_CeSID_UNDP_decembar_2012.pdf

⁴⁷ Manušikane hakaja ko Roma thaj nomadja ani Evropa, Konsili Evropako, Strazburi, februari 2012. (Human rights of Roma and Travellers in Europe, Council of Europe). http://www.coe.int/commissioner/source/prems/prems79611_GBR_CouvHumanRightsofRoma_WEB.pdf

⁴⁸ Ibid

⁴⁹ Raporti Evropaka komisiako opipe rasizmi thaj bitolerancia kotar Srbia, Konsili Evropako, Strazburi 2011 (ECHO Second report on Serbia, Council of Europe).

⁵⁰ Sitauciaki analiza edukaciaki thaj socialno inkluzia romane čhajorengi ani Srbia, CARE Srbia, marti 2011. berš.

⁵¹ „Sl. glasnik SRS“, gn. 25/82 i 48/88 thaj „Sl. glasnik RS“, gn. 46/95 – aver kanuni, 18/2005 – aver kanuni i 85/2012

procedura zorakaripe vakhtesko thaj thanesko bijandipasko personako save nane registruime ano centralno pustikja, savea kerdilo angluno badjako vaš agorisiupe problemi sar phenlape „juridikako bidikhavutne persone“.

Kotar praksa Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe

Ano 2012. berš dendile 68 anglodavie (17,2%) kotar diskriminacia pedo fundo nacionalno djenutnipe thaj kotar etnikake haniga.

Majbut sine anglodavie pedo fundo djentunipe romane nacioanlno minoriteteske (31), dji but pohari anglodavie dendile pedo fundo djenutnipe aver nacionalno minoritetjenje – albajnengo (4), makedonsko (4), bošnjačko (3), kroaciako (3) thaj hungariako (3), a sine ini anglodavie pedo fundo djenutnipe ukrainako, crnogorjengo, slovačkako, bugarjako, češkako, rumuniako thaj vaškengo minoriteteske. Interesantno kaj ano akava berš lelilo 15 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo srbikano nacionalno djenutnipe.

Adjahar sar ini ano nakhlo berš, kotar anglodavie save dendile vaš diskriminacia pedo fundo nacionalno djentunitnipe šaj te klidutnolpe kaj djenutne nacionalno minoritetjenje hačarenape diskriminišimo paše ano sa umalja amallike relaciengo, poulavdipecano procedure anglo orgajna publikaka thagarutnake. Kotar sa gendo anglodavieng save dendile pedo akava fundo, 19 sineton vaš procedura anglo orgajna publikaka thagarutnake, a ano butipe procesja nane zorakardili diskriminacia.

- *Nacionalno konsili hungariako nacionalno minoriteti kotar Subotica dengja anglodavia opipe Nacionalno administracia vaš khuvipe pi buti. Ani anglodavia phendilo kaj, ani procedura dikhlaripe psihofizikake kvalifikacie edukatorjengo, sikavnengo thaj aver siklavimasko personalesko, Nacionalno administracia vaš khuvipe pi buti na resela činavdipe save šaj te oven lelutne djenutnenge hungariake nacionalno minoriteteske kana kerelape testiribe. Andilo gndipe kaj Nacionlano administracia vaš khuvipe pi buti nane diskriminišimi djenutnen hungariake nacionalno minoriteteske kana testirisale psihofizikake kvalifikacie vaš buti e čhavorenca thaj siklovnanca, vaš odova kaj standardizacia psihološko instrumentjengo nane ano olaki kompetencia, već vaš standardizacia mandati siole Amalipe psihologiengo Srbia.*

Kotar sa gendo anglodavieng vaš diskriminacia pedo fundo nacionalno djenutnipe, 10 sineton pedi sfera bukjaki thaj khuvipe pi buti. Dendutne anglodavijenge phende kaj aver-aver tretirime ze aver bućarne vaš poro nacionalno djenutnipe, a sine ini anglodavie ano save dendutne zorakarde kaj sineton diskriminišime već ani procedura khuvipe pi buti, jase kaj nane lelide ani buti soske siton djenutne daj nacionalno minoriteteske. Lelile ini 9 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo nacionalno djenutnipe ani sfera edukaciako thaj kvalifikaciako siklovipe, a 8 ani sfera informišipe thaj medie.

Ano leparnipe kotar 2. marti 2012. majzoralikane kerdilo davia atako pedo Goranci Dželim Limani thaj sikavdilo adjukaripe kaj akterja akale brutalno keripaske ka oven adekvatno sankcionisime. Lepardilo publikake kaj incidenti motivišimo sine bikamipa prekal sako ko sito aver ovela sar paše normalno thaj odova raštrake orgajna musaj pozorale te reaguinen thaj te sankcionisinen pedozoralipe. Adjahar, phendilo kaj adjahar atakja sikavena kaj musaj sarene len kotor ano akava, kotar kompetentno orgajna thaj institucie dji individualno persone, pedo bufljaripe thaj afirmišipe molipe amalipasko ano savo sa manuša siton jekha-jekh, binisavo uluvipe kana dikholape nacionalnipe jase bilo savo aver personalno karakteristikita.

Majbut anglodavie pedo fundo nacionalno djeutnipe sine vaš djenutnipe romano nacionalno minoriteteske, hema šaj te da konstatacia kaj gendo anglo-daviengo bičhalde pedo akava fundo ini pana sito tikno, te sine kaj lelape ano dikhipe bufljardipe diskriminaciako prekal akava nacionalno minoriteti.

- Organizacia P. dengja anglodavia opipe Dizaki direkcia dizako B, Sekretariati vaš socialno uluvipe vaš kontrakti kotar istemalkeripe mobilno bešutnipaske jekhutnipe klidutnimo maškar Sekretariati vaš socialno uluvipe thaj konzumentja, našutne djenutne romane nacionalnipaske. Akale kontraktea, maškar aver, hramipa dendilo kaj obligacie konzumentjeno mobilno bešutnipaske jekhutne: lačho keripe prekal djenutne Sekretarijetesko vaš socialno uluvipe, bičhalipe čhavorengo ani skola thaj aktivno rodipe bukjako bućarno saste konzumentja. Konzumentjenje dendilo informišipe "Kherutno rndo", savo ulavelape kotar adjahar aktja ano bešutnipaske jekhutne ano save na djivdinena Roma pedo odova so taksativno phendilo stopirime tipja keripaske thaj dendilo olenge hramimo leparnipe kote olenge stopirinelape kaj ano olenge bešutnipaske mobilno jekhutne našti te soven dostja. Zorakardilo kaj akale aktijenca diskriminišinenape Roma, konzumentja mobilno bešutnipaske jekhutne, pedo fundo olengo nacionalno djenutnipe thaj dendilo propozalo te pharuvinenpe akale djenutnipe kontrakteske kotar istemalkeripe mobilno bešutnipaske jekhutni, sarini pharuvipe tekstesko "Kheresko rndo" thaj cidipe hramimo leparnipe.

- Organizacia R. c. m. kotar B. dengja anglodavia opipe O.A, vaš čun-garipasko vici savo hramingja pedo poro Tviter profili, a savi sine: "Ciganska poslovna pratnja – kučići što idu za njima dok skupljaju karton." Palo realizuimi procedura andilo gndipe kaj adjahar tekstea čhalavdilo barikanipe djenutnengo romanonacionalno minoriteteske, sve kerdilo akti diskriminaciako – zumavipe thaj degradiribasko keripe. Uzo anglodavia dendili ini adekvatno propozalo pedo savo kerdilo ini odova adjahar so ani kancelaria Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe organizuisalo bešipe djenutnengo R. c. m. kotar B, organizacia savi kerela buti vaš uluvipe hakaja romane nacionalno minoriteteske thaj O.A. savo manglape sine direktno te dikholt save problemenca romana kapatni malavdinelape ano sakodivutno djivdipe thaj sar pedo olende kergja efekti akava teksti.

Vaš diskriminacia pedo fundo romano nacionalno djenutnipe andilo ini propozalo napjengo vaš reslige jekh-jekhipe pasko savi bičaldili Dizake Niš. Kerdilo propozalo te lenpe napja sar e djenutnenge romane nacionano minoriteteske save siton tradime kotar bešipasko than uzo „Belvil“ ano Nevo Beograd thaj bešena ano magacini ani Daničićeski mahala ano Niši, ovela reslimo bešipe ano khera savo čhalarela maškarthemutne standardja bešipaske ano alternativno bešipe dizutnenge save tradinenape kotar biformalno bešimaske thana. Adjahar dendilo propozalo kaj o procesi dikhlaripasko thaj integraciako tradime djenutnenge romane nacionalno minoriteteske legarelape ano maškaripe thaj uzo aktivno leipe kotor tradime personengo, pačavipa olenge manglipe thaj hakaj pedo leipe kotor ano anibe pratsavengo ano sa pučipe savenge siolen interes, ano odova ini dislokacia thaj čhane amalikane integraciako, savo sito ano avazipe e maškarthemutne standardjenca thaj direkciencia vaš tradipe dizutnengo kotar biformalno bešipaske thana. Numa, ini uzo sikavipe gatisaripe te kerolpe pedo propozalo dizaki thagarutni na legargja propozalo Pačavutnaki.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe vaš diskriminacia pedo fundo djenutnipe romana nacionalno minoriteteske dengja **duj davie**.

- Angluni davia sine opipe Vasa Kenić kotar Svrnjig, savo 3. junea 2011. berš e žurnalistikake Radio televizia Srbia dengja phendipe sebepi informaciako kaj J.M. pondje čavorenca ka khuvol ano soliteri ano savoov djivdinea: „Nane amenge šukar so Romanica ka khuvol ano amaro soliteri. But siola čavore, pondj čavore, oj... so me djanava. Odote si birndipe. Roma siton Roma... Tumen djanena sar, on siolen savakht poro daj ulavdo bešipasko than, ulavdo vaš adjahar bukjenge.“ Akava artiklo emituisalo 6. junea 2011. berš ano RTS. Pedo fundo akala daviako andilo juridikano zoralikani decizia sava zorakardi lo phari forma direktne diskriminaciaki djenutnenge romano nacionalno minoriteteske – keripe thaj zumavipa bijekh-jekhipe, bikamipe thaj bitolerancia pedo fundo nacionalno djenutnipe. Davijutneske stopirisalo te dol deklaracia thaj te phenol pozicie savenca diskriminišinelape

romano nacionalno minoriteti, dendilo direkcia thaj ano poro hardjipe ikalela jeftisaripe ano divutno lila e nacionalno tiraži, sar ini ikalipe krisipaski decizia ano divutno nevipe e nacionlano tiražea pedo olesko hardjipe.

- Dujto davia dendili opipe restorani sig habasko „M.D.“ soske bućarno arakhibasko na mukhla čavorenge romano nacionalnipaske te-khuven restorani jekha djuvlja savi mangla olenge te kinol habe ano restorani. Anglunostepensko krisi agorisipaske lilea kotar 30. oktobri 2012. berš fuljingja davia, vaš odova kaj davijutno na sinole avazi per sonengi vaš savenge phenlape kaj pedo olende kerdilo direktnej diskriminacia. Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe 19. decembrea 2012. berš dengja rovibasko lil pedo pratsav angluno stepensko krisi thaj procedura legarelate anglo Učo krisi ano Beograd i vaš te analpe pratsav pedo rovibasko lil. Sebepi akala situaciako dendili ini lokedošalipasko **regis traciako lil.**

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja ini rodipe vaš iniciripe **duj lokedošalipasko procedure** vaš diskriminacia ani umal edukaciako pedo fundo dje-nutnipe romana nacionalno minoriteteske. Jekh lokedošalipasko registraciako lil dendilo opipe angloskolake institucia thaj direktori angloskolako instituciako ano bešipaskothan Deževa-Vožegrnci uzo Novi Pazar vaš segregacia romane čavorenge kotar našutne familiengo, save djana ano gatisirimo angloskolako programi **ano ulavdi grupa thaj ulavdo kher**, ze so siton čavore srzikane thaj bošnjakjenje nacionalipaske. Dujto lokedošalipasko registraciako lil dendilo opipe fundoni skola thaj direktori fundoni skolako ano akava than vaš segregacia romane čavorenge kotar našutne familie, save djana angluno thaj štarto klasa fundone skolake **ano ulavde klasja thaj ano ulavdo kher**, ze so siton čavore srzikane thaj bošnjakjenje nacionalipaske. Solduj procedure legarenape pana.

3.4 Diskriminacia pedo fundo invaliditetesko

Palune berša lačhardilo normativno rami thaj bajakardilo amalikano dikhlaripe personengo e invaliditea, numa persone e invaliditea ini pana siton ano bilačho pašloipe ze aver dizutne. Diskriminacia personengi e invalidita, si ano sa sfere amalikane thaj privatno djivdipaske, a majsikavde sitoj ani umal khuvipe pi buti, edukacia, khuvipe ano objektja thaj servisja ani umal bešipe ano khera. Pašloipe personengo e invaliditea šaj te dikhlarolpe prekal: učo stepeni bibućipasko, teluno stepeni edukaciako, čorolipe, politikako bireprezentuipe, pedozoralipe, pedo savo poulavdipe siton djuvlja e invaliditea, riziko kotar institucionalizacija, sar ini popharo pašipe publikake objektjenje, thanutnenje thaj servisjenje.

Pozitivno anglunipe ani edukacia čavorengo e hendikepea thaj čavorengo e invaliditea sito čhivipe inkluzivno edukacia⁵². Odova resla kaj pobut čavore ovensa registruime ano rndome skole, hema si pana but var situacie diskriminacia čavorengi e hendikepea ano reslige hakaja pedo edukacia savo pačavinela olenge edukaciake manglipe. Si anglipe ini ani umal khuvipe pi buti, hema pana but pačiv manglape te dolpe vaš khuvipe pi buti personengo e invaliditea, soske kaj sa gendo bibućaripasko personengo e invaliditea trin drom pobaro ze ko aver dizutnipe.

Bikhuvipe ano publikake objektja thaj thanutnipe ini pana sito jekh kotor fundone problemja ano reslige jekh-jekhipe personengo e invaliditea, ini kaj hramipa dendilo kaj objektja thaj thanutnipe ano publikako istemalkeripe musaj te oven lačarde ano rami e standardjengo khuvibaske⁵³. Numa, but objektja nanolen lačho khuvipe, ano odova ini kancelarie raštrake orgajnengo, so pharo kerela reslige but hakajengo thaj na resela amalikani inkluzia personengi e invaliditea.

Kotar praksa Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe

Majbut anglodavie ano 2012.berš sineton vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti – 76 (19,2%). Kotar anglodavie šaj te klidutnolpe kaj diskriminacia personengi e invaliditea sitoj ini pana ano paše sa umalja amalikana djivdipaske.

Kotar sasutno gendo anglodaviengo, 20 anglodavie dendile vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti kana dendile publikake servisja jase kana lelilo te istemalkerolpe objekti, 15 anglodavie sineton vaš procedura anglo orgajna publikake thagarutnake, dji 14 anglodavie sineton vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti ano umal bukjako thaj khuvipe pi buti. Diso potikno gendo anglodaviengo lelilo ani umal sastipasko thaj socialno uluvipe, sar ini penziako thaj invalidjengo siguripe.

- Dendutno anglodaviako sitoj persona e invaliditea savi istemalkerela invalidjengi kolica, siola kvadliplegia uzo savo našti te hraminol, već parafirinela faksimilea. Phengja kaj ani dizaki direkcia diz B. nane mukhlo te overinol faksimilea, već bičaldilo ano krizi hema ano krizi pali intervencia šefi resoresko vaš overa parafesko, lela mukhličasko lil te overinol faksimili. Pedo fundo akaja anglodavia legardile duj ulavde procedure: opipe dizaki direkcia diz B. vaš savo zorakhardilo kaj kergja diskriminacia- čalavdipe principi jekha-jekh hakaja thaj obligacie personengi e invaliditea, thaj opipe krizi vaš savo nane zorakardilo kaj diskriminišimo persona e invaliditea. Palo legardime procedure, dendilo

---

⁵² Kanuni vaš fundono sistemi barjaričasko thaj edukaciako, „Službeni glasnik RS“, gn. 72/09 i 52/11

⁵³ Kanuni vaš planiribe thaj lačhardipe („Službeni glasnik RS“, gn. 72/09, 81/09 - phar., 64/10 – pratsav US i 24/11)

propozalo sa raštrake orgajnenge kaj sa personenge e invaliditetea save našti te hraminen thaj vaš odova istemalkerena faksimili, resenape biproblemesko istemalkeribe faksimili ano than porovastesko hramipe.

- Dendutno anglodaviako phengja kaj diskriminišimo sito pedo fundo invaliditeti kana registruisalo ani evidencia Nacionalno administraciakе vaš khuvipe pi buti, soske sar jekhto na mukhlilo vaš ano angluno vakheribe lela kotor interpretatori vaš semnoski čib, a palo odova sine talo jekh čhungardipasko keripe. Ani procedura zorakardilo kaj oficielno persona savi kerela buti ani filiala Nacionalno administraciakо vaš khuvipe pi buti ano B. kergja degradacia prekal dendutno anglodaviako kana ov registruisalo ani evidencia nacionalno administraciakе vaš khuvipe pi buti, sar ini kaj adjahar keripe kerdilo vaš fakti kaj ano pučipe persona e invaliditetea saveske manglape interpretatori vaš semnengi čib. Uzo gndipe dendilo ini propozalo kaj nacionalno administracia vaš khuvipe pi buti bičhalela hramimo jefitsaripe M.G. vaš zumavipe thaj degradaciako keripe oficielno personengo, a adjahar te lelpe sa musajutne napja vaš te resolpe kaj akale personenge e invaliditetea kana istemalkerena servisi nacionalso administraciakо vaš khuvipe pi buti ovela reslo procedura savi pačavinela individualno specifikacia thaj činavela sa koja forma direktno thaj indirektno diskriminacia.

Institucia Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja, ano nakhlo berš, **jekh davia vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti**. Davia dendili 2. oktobrea 2012. berš opipe dendutnobukjako M.A, manginutno objektesko „P. c.“ vaš odova kaj akava objekti na mangla te dol servisi jekha grupake terne personenge e invaliditetea. Angluno fundono krisi ano Beograd 22. januarea 2013. berš angja krisipaski pratsav vaš mukhlipe ani buti, sava ano kompleti lelilo daviako rodipe Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe.

Vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti dendilo ini **propozalo napjengo vaš reslige jekh-jekhipe**, Publikaka firmake „Direkcija vaš lačhardipe diz Niš“, sava dendilo propozalo kaj sa nevo lačharde thaj rekonstruime publikake tha-nutnipe ani diz ovena pašutne personengo e invaliditetea, ano rami e standard-jenca vaš pašutnipe. Akaja propozalo pana nane ano kompleti legardimi.

Vaš specifikano thaj bilačho pašloipe personengo e invaliditetea ano amaro amalipe, savo trpinela direktно thaj indirektno diskriminacia ano paše sa umalja djivdipaske, hema ini vaš majbaro gendo anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe gatisiringja angluno **Ulavdo reporti savo** sito vaš pašloipe personenge e invaliditetea.

3.5 Diskriminacia pedo fundo seksualno orientacia

Diskriminacia pedo fundo seksualno orientacia pana sitoj but bufljardi ani Srbia, sar ano publikako adjahar ini ano privatno thanutnipe. Keripe savo lepardilo ini ano akava berš sito odova kaj na adikhardilo Parada barikanipaski

ano oktobri 2012. berš. Ini ano akava berš anglo Parada barikanipaski, bajak-ardilo dikhlaripe problemesko savea malavdinenape djenutne LGBT kupatnake ani Srbia, hema ano jekh vakhti bajardilo ini dikhlaripe negativno amalikani pozicia prekal LGBT persone, homofobia, bitolerancia, diskriminacia thaj pedozoralipe pedo savo sakodive on siton. Specifikano poašloipe LGBT populaciako dikhlarelapse ini ano fakti kaj on siton jekh grupa savake hakaj pedo publikako kedipe negirinelape thaj maškar savo ano palune berša legarelape debata ani publika, ini uzo odova kaj si ačhimoske garancia tromalipasko kedipe. Ano rami Kurko barikanipasko, adikhardilo jekh rndo manifestacie e resoa te sikavolpe pedo problemi LGBT populaciako.

Ano leparnipe kotar 14. septembri 2012, sikavdilo jekh baro bajo vaš fakti kaj trin kurke anglo so phendilo kaj ka kerolpe Parada barikanipaski thaj manifestacie save odole sebepeske ka kerene: so pobare presie, vakheribe bikamipasko thaj pedozoralipe pedo LGBT populacia. Phendilo kaj putarda presia thaj pedozoralipa kerelape atmosfera daraibaski thaj zumavinelape bitolerancia, bikamipe thaj biamaxikanipe prekal LGBT persone, so sito ini jekh forma šajipaski te kerolpe alibi vaš biadikaripe akale beršeski Parada barikanipaski. Sikavdilo birezervako suporti sa LGBT personenge thaj phendilo kaj raštra thaj olake orgajna thangarutnake musaj te sikaven zoralipe thaj gatisaripe te uluvinen Ačhimoa garantuime fundone manušikane hakaja, ano odova ini hakaj pedo tehnipasko kedipe thaj tromalipe vakheribasko.

Ano akava berš dendilo 8 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo seksualno orientacia, a numa ano jekh situacia zorakardili diskriminacia. Duj procedure pana adikharenape, dji 6 agorisalile ano 2012. berš. Adjahar tikno gendo anglodaviengo vaš diskriminacia pedo fundo seksualno orientacia sikavela pedo fakti kaj akaja forma diskriminaciaki pana na registruinelape ano kobor manglape gendo.

Organizacia L dengja anglodavia opipe dr M. B. profesori F. z. k. m. „M. u.“ ano B ano savo phenelape kaj profesori dr M. B. ano siklovipe studentjenge phengja kaj „homoseksualnost sito nasvalipe thaj manglape adjahar te ovol evidentirimi sar so sito ulcer, a kaj homoseksualipe saslarlape pharuvipa polesko.“ Palo legardimo procedura pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja gndipe kaj prof. dr M. B. vakhargja kotar homoseksualipe leparnipa ano odova konteksti „nasvalipe“ „saslaripe“ thaj „pharuvipe polesko“ thaj aniba ano pučipe šukaripe pratsavako sava oj cidimi kotar lista nasvalipaski savea resla te kerol degradaciako thaj čhungaripasko maškaripe vaš LGBT persone. Uzo gndipe dendilo ini propozalo kaj prof. dr M. B. dureder legarela logari kaj odova so studentjenge vakharela kotar homoseksualipe ovela but šužo thaj biduje gndipasko, binisavo šajipe kaj gndipe oleske alavjengo došalipa haljovelape, leipa ano dikhipe odova kaj disave bičačikane deklaracie šaj te resen vaš te kerolpe thaj te adikharelpe stereotipja, anglogndipe thaj bitolerancia prekal LGBT persone, čhalavdipa olengo barikanipe thaj ani relacia pedo olende te kerolpe degradaciako thaj čhundardipasko maškaripe.

3.6 Diskriminacia pedo fundo prandipasko thaj familiako statusi

Ano 2012. berš lelilo sa 22 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo prandipasko thaj familiako statusi.

- *Dendutni anglodaviaki geli ani kinibe e romea thaj beba, kana olen ano khuipe ano bikinipasko objekti „M“ d.o.o. ano K. Ačhavgja bućarno savo phengja olenge kaj našti te khuven e kolica vaš bebake. Phengja kaj pučle bućarne ano khuvipe ano objekati siolen mi olen kolice vaš bebenge thaj lela amboldipe kaj nanolen. Palo odova oj thaj olako rom mukhla akava bikinipasko objekti, soske našti te resen te keren kinibe, a te ovol olengo čhavoro arakhimo. Zorakhar-dilo kaj ano Sasutne činavdipe bikinipaske vaš kinibe thaj khuvipe djenengo ano „M“ d.o.o. kotar B. dengja hramimo stopiripe khuvibasko ano bikinipaske objekta e kolica vaš čhavorenge, a uzo odova nane reslilo aver čhane kaj djene so kinena te aven e čhavorenca thaj te khuven ano bikinibasko objekti. Akalea akaja kategorija kindutnengi diskriminišimi kana dikholape šajipe istemalk-eripe servisesko ped o fundo familiako statusi, thaj ano rami odolea dendilo propozalo te resolpe biproblemesko thaj arakhibasko khuvipe ano bikinibaske objektja personenge save avena e čhavorenca.*

Vaš diskriminacia pedo fundo prandipasko thaj familiako statusi, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja ini **davia opipe Diz Jagodina**, vaš Pratsav kotar finansijsko ažutipe prandipaske djutja gn. 011-92/10-10-1, savi Parlamenti dizako Jagodina angja 23. decembrea 2010. berš. Pratsav adikharela činavdipe savea hakaj vaš leipe finansijsko ažutipe bisebepesko činavdilo disave kategorijenge dizutnenge: odolenge save kerde avriprandipaski kupatni, odolenge save nane bijandile ani Jagodina, odolenge save pana so na klidutninde prandipe siolen čhavore kotar avriprandipaski kupatni, sar ini odolenge save poangle klidutnipe prandipasko sine avri prandipaski kupatni. Anglunostepensko krisi pratsava kotar 17. januar 2012. fuljingja sar bifundimo daviači rodiče Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe savea rodelape te dolpe direkcia davijutneske thaj kotar Pratsav vaš finansijsko ažutipe prandipaske djutjenje eliminišinela činavdipe savea hakaj vaš leipe finansijsko ažutipe bisebepesko činavdo disave, poangle phendutne, kategorie dizutnengi. Pedo rovibasko lil Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe Apelaciono krisi ano Kragujevci agorisibaske lilea kotar 6. novembar 2012. čingja krisipaski pratsav Fundone krisesko ani Jagodina thaj inargja ano popale pratsavipe. Sar Parlamenti dizako Jagodina ano bešipe kotar 18. juni 2012. angja Pratsav vaš činavipe pratsavako kotar finansijsko ažutipe prandipaske djutjenje, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe cidingja davia ano akaja juridikake buti thaj procedura agorisali.

Sebepi akala pratsavake, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja ini **propozalo vaš te delpe nota kotar ačhimojipe thaj kanunipe**, hema sar Parlamenti dizako Jagodina angja Pratsav vaš ačhavipe Pratsavako kotar finansijsko ažutipe prandipaske djutjenge, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe cidingja bähmi vaš te delpe nota kotar ačhimojie thaj kanunipe ano juli 2012. berš.

3.7 Diskriminacia pedo fundo mangineski situacia

Phando e diskriminacia pedo fundo mangineski situacia lelide 22 anglodavie. Po 4 anglodavie sineton pedo akala: procedure anglo orgajnenge pobilitika ka thagarutnake, buti thaj procedura khuvipe pi buti, edukacia thaj kvalifikacie. Mangineski situacia phendili sar fundo ano akala anglodavia, majbut uzo ikalipe pana daj fundo diskriminaciako. Dendutne anglodavienge phenena kaj disave olenge hakaja činavde vaš pobilačho mangineski situacia, hema kotar procedure pedo anglodavie na sine ispatja savenca adjahar zoralikane phendipe sinolen sebepi.

3.8 Diskirminacia pedo fundo phuranipe

Lelile 31 anglodavia vaš diskriminacia pedo fundo phuranipe. Majbaro gendo ano davijengo sineto vaš umal bukjake thaj khuvipe pi buti, a but pohari gendo vaš umal sastipe thaj socialno uluvipe.

- Dendtuno anglodaviako phengja kaj ano Regulatorno lil kotar tipi medikametjengo save hramipa denape thaj ikalenape pedo pharipe vastušejengo obligaciako sastipasko siguripe gendile disave medikamentja vaš savenge zorakardilo limitiribe ano hramipasko devipe kana dikhenape berša djivdipaske sigurime personako. Atoska, persone nasvale kotar metastazako karcinomi prostatako, a save siton pophure kotar 75 berš djivdipaske, sar ini djuvlya nasvale kotar karcinomi čučijako, a pophure kotar 40 berš, vaš manglipa medikamentno kastracia našti phendutne medikamentja te len pedo pharipe obligaciako sastipasko siguripe, već musaj te kinen pere lovea. Procedura pedo akaja anglodavia pana kerelape.

Andilo jekh propozalo napjengo vaš reslipe jekh-jekhipe sava ano Sasutno dukhavno kher ano Šabaci dendilo propozalo thaj pharuvinolpe Regulatorno lil kotar procedure vaš te kerolpe khuvipe pi buti, ini odova ano kotor ano save hramipa dendile kriterijumja thaj bodja save siton vaš phurnipe kandidatjengo.

3.9 Diskriminacia pedo fundo djenutnipe ano politikake, sindikalne thaj aver organizacie

Ano 2012. berš lelide 26 anglodavie vaš diskriminacia pedo fundo djenutnipo pasko ano politikake, sindikalno thaj aver organizacie, savenda 18 sineton vaš buti khuvipe pi buti.

- Dendutno anglodaviako phengja kaj sine ano sindikalno šerutnipe, hema kaj dendutno bukjako mukhla efta djene bukjata soske sine djene ano sindikalno djenutnipe, adjahar so aktiviringja blanko haljovipe vaš čhinibe kontraktesko vaš bukjake. Krizi zorakargja kaj mukhlipe bukjata sine bikanunipasko, a odova ker-dilo soske dendutne daviako sineto sindikalno djenutno. Palo agorisimi krisipaski procedura thaj inaripe pi buti, bukjako dendutno e dendutno anglodaviake na mukhela te kerol buti već kontinuirimo olesta lela lil vaš bičhalipe khere. Ani procedura anglo Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe zorakardilo kaj dendutnoske anglodaviako činavdilo šajipe te kerol buti ano poro bukjako than ano lugo vakhtesko periodi thaj te kerela bukjake obligacie vaš savo lela masekesko pokibe, thaj pedo adjahar čhane čhvdilo ano bijkekha-jekh pašloipe ze so siton aver bučarne save siton ano šajipe kaj pedo fundo reslima bukajko lena love. Dendilo propozalo e dendutne bukjake te resol e dendutne anglodaviake te kerol buti ano poro bukjako than talo jekha-jekh činavdipe sar aver bučarne.

- Dendutni anglodaviaki phengja kaj diz Š. diskiminišinela soske nane ano šajipe te resol hakaj pedo subvenciono logari vaš komunalno servisi vaš personenge e invaliditetea savo hramipa dendilo dizaka pratsava, ini odova vaš so nane djenutni disavo amalipasko personengo e invaliditetea. Palem, prekal klidutnipe dizako numa djene disave amalipenge persone e invaliditetea šaj te resen akava hakaj. Zorakardilo diskriminacia personaki e invaliditetea pedo fundo djenipe ano amalipe, a dizake dendilo propozalo te lol adekvatno napja vaš te resolpe kaj sa persone e invaliditetea talo jekha-jekh činavdipe resena hakaj pedo subvenciono logari komunalno servisjenge bidkhipa pedo fakti siton mi djene daj amalipaske.

3.10 Diskriminacia pedo fundo religiake thaj politikake pačavipe

Vaš diskriminacia pedo fundo religiake thaj politikake pačavipe ano aver-aver umalja amalikane djivdipaske, dendilo 32 anglodavie. Interesantno sito kaj 13 anglodavie dengja jekh organizacia civilno amalipaski thaj save sineton vaš diskriminacia ateistjengi. Vaš duj anglodavie andilo gndipe kaj nane kerdilo akti diskriminaciako, dji ano aver anglodavie savi dengja akaja organizacia sine evidento kaj nane čalavdipe hakajesko sar hraminelape ano *Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako*, soske dendutne sikavde pedo čalavdipe principi sekularipasko.

- *Anglodavia opipe Sastipasko centri K. vaš lačhardipe ortodoksnو khangir pedo dukhavno khereski phuv. Dendutne anglodaviako adikharena kaj odolea kerdili diskriminacia sa dizutnengi K.-eski save naneton pravoslavno kristijajna, a save siton bućarne ano sastipasko centri jase ano oleste saslarenape. Ani anglodavia phendilo kaj pedo adjahar čhane Sastipasko centari "definišinelape" sar pravoslavno thaj lačharela odote jekh religia sar obligaciaki thaj odolea direktno degradirinela sa bućarnen thaj pacientjen" thaj dela privilegia e pravoslavno dizutnenge.*

- *Anglodavia opipe Khedutnokher dizako K. vaš lačhardipe ortodoksnو trušul ano khuvipe ano K. dendutne anglodaviake adikarena kaj odolea kerdili diskriminacia sa dizutnengi K. save naneton pravoslavno pačavutne, sar kaj odolea diz K. definišinelape sar pravoslavno diz thaj lačharela jekh religia sar raštraki jase sar obligaciaki.*

- *Anglodavia opipe šerutnipasko Khedutnokehr dizako N.S. vaš oficielno vizita ko jekh khangirako učobarikano manuš. Dendutne anglodaviako adikharena kaj odolea šerutno kergja diskriminacia sa manušenge save nane pravoslavno pačavutnen.*

3.11 Diskriminacia pedo fundo aver karakteristike

Ano 2012. berš na sine anglodavie pedo fundo fundo genetikake karakteristike, dji vaš diskriminacia pedo fundo fundo krisipaske sankcie, phurikano hanig, bijandipe, rasa, čhib, sar dikhola, kolori morkjako thaj raštranutnipe dendilo 17 anglodavie.

- *Komisia vaš alosaripe djenutnengo vaš kvalifikaciako sikljovipe ano Centari vaš fundono policiako treningo Ministribasko andrune bukjako Republika Srbiako, fuljingja registraciako lil M.S. kotar Z. pedo konkursi vaš registruipe djenutnengo ano VII thaj VIII klasa ano Centari vaš fundono policiako treningo, soske, sar phendilo, na kergja ispatjenca kaj nanole duj raštranutnipe. Registraciko lil M.S. fuljisalo vaš sar phenena bipherdipe čhinavdipasko kana dikholape raštranutnipe hema pratsav nane bazirimi pedo daj zorakardo fakti jase ispati, već andili pedi baza premisaki kaj M.S. siole duj raštranutnipe, soske dji 1998. berš registruisalo ano centralno pustik jugoslaviake raštranutnipe. Adjahar procedura Komisia kergja akti diskriminaciako pedo fundo premisa kotar personalno karakteristika M.S.- duj raštranutnipasko.*

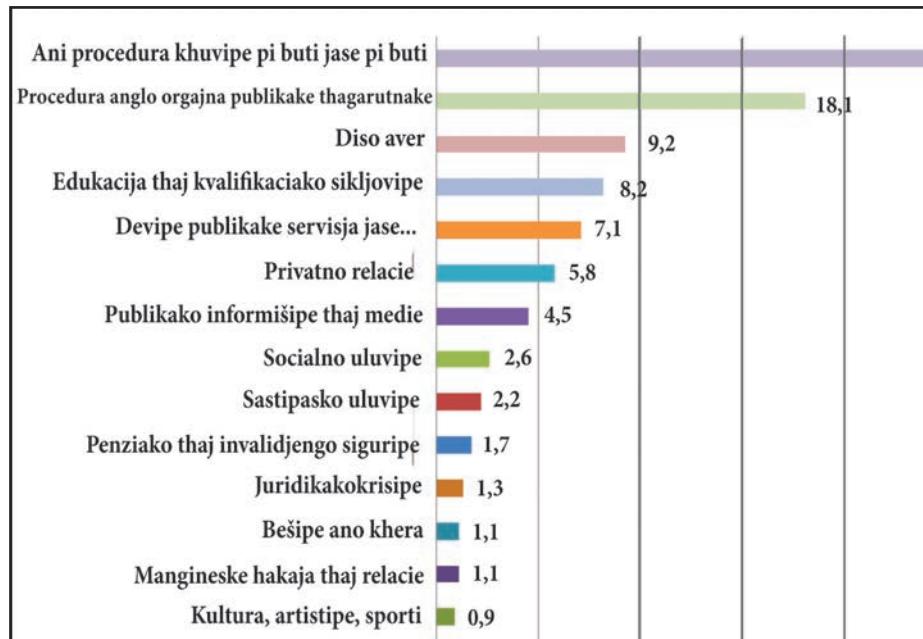
Ano 31 anglodavie sar fundo phendilo daj personalno karakteri save nane direktно phendilo ano Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako (penzionri, raštrako administratori, našutno personi, rodutno azilesko thaj aver).

- Ani procedura pedo anglodavia J.M. zorakardilo kaj klidutnipa dizako počekatuno dizako B. pedo fundo savesko kvartalno delape lovesko ažutipe kotar 4 000 dinarja penzionerjenge save siolen adresa ani teritoria dizaki B. thaj masekesko leipe pedo fundo penziako, potikne kotar 13 000 dinarja ano masek, pačavinde hakaj pedo lovesko ažutipe numa te sine kaj bukjako staži ano sasutnipe resle ani Republika Srbia. Odolea diskriminišisale odola penzionerja save jekh kotor bukjako stažesko astarde ano aver raštare, a arakhenape ani jekha-jekh situacia, jase siolen adresa ani teritoria dizaki B. thaj siolen sa leipe lovengo, pedi fundo penziaki, save siton pohari kotar 13 000 dinarja ano masek.

3.12 Umal amalikane relaciengo pedo save anglodavie siton

Anglodavie save lelide ano 2012. berš sineton pedo akala: sfera bukjake relacie thaj khuvipe pi buti (35,1%), procedure anglo orgajna publikake thagarutnake (18,1%), umalja save nane direktno phendile ano *Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako* (9,2%), edukacia thaj kvalifikaciako sikljovipe (8,2%), devipe publikake servisia thaj istemalkeripe objektjengo thaj thanutnipengo (7,1%), privatno relacie (5,8%), publikako informišipe thaj medie (4,5%) thaj aver umalja amalikane relaciengo (poulavdipe procenti anglodaviengo potikno kotar 3%).

Grafikoni: Umalja diskriminaciake

3.12.1 Buti thaj khuvipe pi buti

Sar ini ano 2011. ini ano akava berš lelide majbut anglodavie vaš diskriminacia ani sfera bukjake relacie thaj kana khuvelape pi buti. Anglodavie dendile pedo fundo paše sa personalne karakterja save phendile ano *Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako*. **Sa lelilo 163 anglodavie** (35,1%), kotar odova 80 dende murša, a 73 djuvlja, duj anglodavie dendile elektronosko bi phenipa poli, a 8 anglodavie dende juridikane persone/organizacie.

Analiza anglodiengo sikavela kaj ano umal buti thaj khuvipe pi buti si but problemja savenca dizutne malavdinenape, a kaj majbut var siton tali diskriminacia djuvlja, poulavdipe khamne thaj so bijande, sar ini persone e invaliditeata thaj phure persone.

- Dendutni anglodaviako adikharela kaj dendutno bukjako diskriminišinela pedo funo poli, prandipasko thaj familiako statusi vaš odova so, palo inaripe pi buti kotar bešipe vaš barjaripe čhavoresko, dislocirimi pedo po tele bukjako than. Kotar dendutnobukjako rodisalo te dol lista sa bućarnengi save ano palune trin berša istemalkerdile bijandipasko bešipe, e informacia pedo save bukjake thana sine kerena buti ano momenti nakhibe pedo bijandipasko bešipe thaj bešipe vaš barjaripe čhavoresko, a pedo save bukjake thana on inardile pana istemalkeripe akala bešipa, sar ini pedo savo than arakhenape šov masek palo inaripe pedi buti. Dikhlaripa ani dendutni dokumentacia zorakardilo kaj ano palune trin berša 89 bućarne istemalkerde akava bešipe, kotar save 31 bućarni pana arakhenlape po bešipe vaš so bijande. Leipa ano dikhipe numa pašloipe bućarnengo save inardile pedo bukjake thana palo bešipe so bijande, dendili konstatacia kaj kotar sa gendo 58 bućarne olen 14 dislocirisalo pedo poteluno bukjako than palo inaripe kotar bešipe so bijande, so kerela 24,14%. Akale gendoske šaj te dolpe ini gendo kotar 18 bućarne save pana so ne gele pedo bešipe vaš te bijanen kerde buti pedo majtelune bukjake thana (bućarna so kerela buti kasa, higijeničarka thaj bućarni so kerela kafa), thaj palo inaripe kotar bešipe našti sine te oven dislocirime pedo poteluno bukjako than. Pedo fundo akala anglodavie thaj dendutne gendja, inicirisali strategiaki parnica.

Butipe anglodaviengo kotar sfera bukjake relacie sine bufundimi kotar aspekti Kanunesko vaš stopiripe diskriminacia. Akava fakti sikavela kaj dizutne poulavdiha hačarime pedo situacie thaj keripe save siton phande kotar reslipe hakajengo kotar buti, sar ini kaj ani akaja umal po gatisarime te roden uluvipe pere hakajengo. Kotar dujto rig, ini ani akaja umal sikavdilo kaj nane djanipe kotar fenomeni diskriminaciako, jase, kaj but dendutne anglodavieno sakova bijekha-jekh tretmani adikharena sar diskriminacia. Ano baro gendo procedurengano save na sine čhalavdo hakaj kotar aspekti Kanunesko vaš stopiripe diskriminaciako, dendutne anglodaviengo informišisale kotar šajipe save siolen pedo fundo aktjengo savea regulišime bukjake relacie, čhinavipe maltretiriipe pi buti, jase bičhaldile ko aver kompetentno orgajna.

- Dendutni anglodaviaki dengja anglodavia opipe E.T skola ani P. thaj direktori Skolako vaš diskriminacia pedo fundo invaliditeti, ani procedura khu-vipe pi buti. Phengja kaj konkurišingja vaš buti, kaj sinola adekvatno kvalifikacia, hema direktori alosargja aver kandidata pedo akava konkursi. Dendutni anglodaviako adikharela kaj sar persona e invaliditea sila prioriteti vaš khu-vol pi buti, jase, kaj direktori skola siole obligacia pedo fundo Kanunesko vaš profesionalno rehabilitacia ano khuvipe pi buti e personengo e invaliditea te čhivol ola soske sitoj persona e invaliditea.

Vaš diskriminacia kana khuvelape pi buti, jase, kana delape informacia vaš tromale bukjake thana, andilo **propozalo napjengo vaš reslige jekh-jekhipe save bičhaldili pedo adresе 12 internet-portalja** save ikalena informacie vaš bukjake. Dendilo propozalo olenge tana ikalen informacie save siolen diskriminatorno čhinavdipe vaš khuvipe pi buti, ini odola save siton vaš pol, phuripe, sar dikhola daj djeno jase aver daj personalno karakteri. Poulavdipe siton situacie kana informacia vaš khuvipe pi buti siton vaš buti saveski natura adjahar jase buti kerelape ano adjahar čhinavdipe kaj personalno karakteri sito čačikano thaj klidutno čhinavdipe vaš keripe bukjako, te sine kaj reso save odolea manglape te astarolpe, sitoj sebepea. Adjahar, dendilo propozalo te lenpe sa manglutne napja sar te čhinavolpe sa savo šajipe te iklon informacie vaš buti save, kontra Kanuneske adikharena, diskriminatorno čhinavdipe vaš khuvipe pi buti.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe, 9. avgustea 2012. berš bičhalgja **propozalo Nacionalno agenciako vaš khuvipe pi buti** tana ikalol informacie vaš buti save siole diskriminatorno čhinavdipe thaj odola save siton vaš poli, phuripe, sar dikhola daj djeno jase daj aver personalno karakteri. Poulavdipe siton situacie kana informacia vaš khuvipe pi buti sitoj vaš buti saveski natura adjahar jase buti kerelape ano adjahar čhinavdipe kaj personalno karakteri sikavela čačikano thaj klidutno čhinavdipe vaš keripe bukjako, te sine kaj reso save odolea manglape astarolpe sebepea, e avazipa djenoa 16. paragrafi 3. Kanuni vaš stopiripe diskriminaciako thaj djeno 22. Kanuni vaš bukjake. Adjahar, dendilo propozalo vaš leipe sa manglutne napja vaš te čhinolpe sakova šajipe te ikalolpe informacia vaš bukjake savi, kontra Kanuneske, adikharela diskriminatorno čhinavdipe vaš khuvipe pi buti.

3.12.2 Procedure orgajnenego publikaka thagarutnake

Vaš diskriminacia ano procedure anglo orgjane publikaka thagarutnake den-dilo 18,1% anglodavia. Anglodavie majbut var dendile opipe jekhutni lokalno korkorodirekciake thaj dizjenge, ministribjenje thaj sastipaske institucienge.

- Amalipe personengo e invaliditetea dengja anglodavia opipe duj angluneske thaj dujtostepeneske doktorjenje komisie save zorakarena truposko thaj ilosko kapaciteti personengo e invaliditetea vaš te traden motoresko vorda. Ano anglodavia dendilo kaj duj persone e invaliditetea sine ko doktorjenje komisie kompetentno pedo thana pere adresengo, vaš te len pačavipasko lil kotar trupesko thaj ilosko kapaciteti vaš tradipe motorno vordako. Solduj persone, sakoja kotar piri kompetentno angluno stepenski komisia, lela pačavipasko lil kaj nanolen kapaciteti te traden adaptirime motoreske vorda. Palo odova solduj persone rodinde anglunostepenski doktorjengi komisia ano aver diz, aver-aver kotar than olengo adresako, kote lele pačavipasko lil kaj siolen kapaciteti te traden adaptirimo motorno vorda. Vaš odova kaj kotar aver-aver anglunostepeneske komisie lele duj kontra doktorjenje pačavipaske lila, dujtostepenski doktorjengi komisia angja definitivno dijagnoza thaj gndipe ano solduj situacie, ini odova adjahar so solduj persone siton savakhtune bikapacitetko te traden motorno vorda. Ano legardimi procedura zorakardilo kaj aver-aver procedura doktorjenga komisiengo sikavela diskriminacia personengi e invaliditetea thaj dendilo propozalo doktorjenje komisienge te keran jekha-jekh praksa kana siton pučipe ikalipe doktorjengo pačavipasko lil savea zorakarelape truposko thaj ilosko kapaciteti personako e invaliditetea te tradel motorno vorda, sar ini kana ikalelape odova pačavipasko lil te ovel olen ano dikhipe reslige moderno asistivno tehnologiengo.

- Khedutnokher komunako Svrlijg angja Pratsav vaš finansiripe prandip-aske djutja gendo 400-136/2011-01 kotar 15. septembri 2011. berš, savea dendilo hakaj prandipaske djutjenje vaš jekhdromutno finansijsko ažutipe savea delape prandutnenge ano jekha-jekh kotora palo klidutnipe prandipasko, ano molipe kotar 100 000 dinarja, a vaš prandutnenge save djividinena ano gav ano molipe kotar 150 000 dinarja. Akala pratsava Khedutnokher komunako Svrlijg čhalavgja principi jekha-jekh hakaja thaj obligacie, savea kergja diskriminacia disave kategoriengo dizutnengo ano Svrlijg, pedo fundo olenge personalno karakteristike – than adresako thaj prandipasko statusi. Komunake Svrlijg dendilo propozalo te cidol činavdipe save čhalavdilo principi jekha-jekh činavipa hakaj pedo finansijsko ažutipe.

Parlamenteske Republika Srbiako dendilo duj propozalja napjenge vaš reslige jekh-jekhipe: 1) dendilo propozalo te lenpe sa musajtune napja ano rami pere mandatea, sar vaš te arakholpe kaj ano struktura sa delegaciengo Parlamenti Republika Srbiako ano maškarthemutne parlamentarno institucie ovela mazhari 30% persone pohari reprezentuimo poli, e avazipa djenesko 38. paragrafi 2. Kanuni vaš jekh-jekhipe poljengo thaj 2) te len sa manglutne napja vaš te resolpe kaj ani struktura sa parlamentarno šerutnipaske ovela balansirimo reprezentuime persone pohari reprezentuimasko poli, ano rami e ačhimoske garancienca vaš jekh-jekhipe muršengo thaj djuvljengo thaj buti raštrake orgajnengo te bajakaren politika jekha-jekh šajipaske.

3.12.3 Devipe servisjengo, istemalkeripe objektjengo thaj thanutnipo

Ano nakhlo berš 33 anglodavie dendile ani umal devipe servisi jase istemalkeripe objektjengo thaj thanutnipingo. Anglodavie save sineton pedo istemalkeripe publikake objektjengo thaj thanutnengo paše sa dendile numa vaš diskriminacia pedo fundo invaliditetesko, dji vaš pučipe devipe servicesko, sar fundo diskriminaciako phenelape ini aver personalno karakteri.

- O.lj.p. kotar N. ano anav thaj uzo olengo avazipe, disave amalipengo persone e invaliditea, dengja anglodavie opipe diza N. Thaj JP D. vaš bicidipe, jase, biadaptiripe agor dromesko ano štar mahale ano diz N. Zorakardilo kaj adaptiripe sito ano kompetencia D.z.i. N. thaj vaš odova legardilo jekhutno procedura thaj andilo gndipe kaj kerdilo akti diskriminaciako. Dendilo propozalo D.z.i. N. te arakhhol pašutnipe akale mahalengo, vaš kaj sa personenge e invaliditea, savo vaš phiripe istemalkerena kolica, reselape biproblemesko phiripe thaj istemalkeripe publikake thanutnipe.

- Dendutne anglodaviengo kerde rovipe pedi pratsav Dizako kriesko diz S. savea delape bipokibasko tradipe vaš dizutne pophure kotar 65 berš save djivdinenia ani teritoria dizako S. On phenena kaj istemalkeripa akala pratsavako JP "S.t.", sar firma kompetentno vaš legaripe pratsavako, činavgja pratsav vaš bipokibasko tradipe dizutnenge pophure kotar 65 berš save djivdinena ano uzdizake bešipaske thana, adjahar so dende kaj bipokibasko tradipe sito numa vaš dizutne save siole adresa ano dizake bešipaske thana. Zorakardilo kaj nane kerdili diskriminacia dizutnengi S. pedo fundo adresa bešipaski, soske so pratsava delape kaj sa persone save pherena činavdipe savi ro dela pratsav, siolen hakaj pedo istemalkeripe bipokibasko dizako tradipe, bidikhipa pedo fakti djivdinena mi ano dizake jase uzo dizake bešipaske thana.

3.12.4 Publikako informibe thaj medie

Vaš diskriminacia ani umal publikako informišipe thaj medie lelide 21 anglodavie. Anglodavie majbut sineton pedo tekstja save ikaldile ano stampane medie, a disave anglodavie dendile vaš informacie ano internet-sajta thaj amallikane mreže.

- Ano autoresko teksti "Samo su lopovi revnosni", savo ikaldilo ano divutno lil "P.", sikavdili ideje thaj pozicie save zumavinena, degradirinena thaj sikavena čhalavdipe barikanipasko djenutnenge romane minoriteske. Odolea kerdi-lo biamalikanipasko, degradirimasko maškaripe. Divutne lileske "P." dendilo propozalo te bičhalol publikako jeftisaripe djenutnenge romane nacionalno minoriteske, vaš tekstesko "Samo su lopovi revnosni".

- Divutne lileske "B." dendilo propozal kaj veke na ikalela artiklja savenca degradirinenape djuvlja thaj delape dumo stereotipjenge thaj amalikane formatjenge save siton bazirime pedo stereotipno rola poljenge, thaj ano pere artiklje te resen pharuvipe formatjengo, adetjengo thaj praksako save čhinavdipa kerena stereotipja, anglokrisipe thaj diskriminacia pedo djuvlja.

3.12.5 Edukacia thaj kvalifikaciako sikavipe

Ano 2012. berš dendile 38 anglodavie vaš diskriminacia ani umal edukaciako thaj kvalifikaciako sikavipe. Anglodavie sikavena pedo baro gendo problemengo ano umal edukaciako, poulavdipe kana siton ano pučipe čavore kotar margin-alizume grupe (romane čavore, hendi kepirane čavore). Disave anglodavie si-neton vaš diskriminacia romane čavorengano skole, sar ini pedi segregacia romane čavorengi ano fundone skole thaj ano jekh angloskolaki institucia. But baro bajo sitoj fakti kaj si segregacia romane čavorengi ani edukacia, ini odova putardo ano disavi institucie, sar so siton Fundoni skola „Aleksandar Stojanović Leso“ thaj AI „Mladost“ kotar Novi Pazar – Deževa, gav Blaževo-Vožegrnici, ano save romane čavore kotar našutne familie ulavde ano separatno klasja save arakhenape ano ulavdo objekti, dji ano aver skole ano pučipe sito sistematikano problemi.

- Ano anglodavia phendilo kaj pobut kotar 90% sikeljovne FS „V.K.“ kotar N. siton romane čavore, a numa duj – trin čavore ani jekh generacia siton biromano dizutnipe. Ini kaj nane zorakardili diskriminacia romane čavorengi, dendilo propozali e Direkciane vaš edukacia, kultura thaj sport ani diz N. kaj ano maškaripe e FS „V. K.“, Ministriba vaš edukacia, sciencia thaj tehnologiko barjaripe, sar ini e djenutnenca civilno amalipaske, kerena jekh saastardo plani napjengo saveski realizacia ka nakhavol problemi segregaciako, jase but baro gendo romane čavorengano o FS „V.K.“ ano N, ano rami e Strategia vaš anglunisaripe pašloipe Romengo ani Republika Srbia. Realizuipa adjahar plani napjengo, ano lungo vakhti sine pharuvinelape situacia ani FS „V.K.“, a diz N. ovela sine pozitivno misal savo šaj te kerolpe ini ano aver dizja thaj komune.

4. Maškaripe thaj promocia jekh-jekhipasko

Ano 2012. berš, Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe thaj bućarne ani administracia Pačavutneski lele kotor ano but keripe thaj maškarthemutne konferencie thaj trugalutne astalja, pedo publikake diskusie thaj šunipe, ekspertsko kedipe thaj seminarja save organizuinde orgajna publikaka thagarutnake thaj organizacie civilno amalipaske. Adikhardile ini but siklovipe thaj prezentacie kotar institucia Pačavutneski ani sa Srbia. Kompletno dikhlaripe kedipengo, publikake keripengo, trugalutne astaljengo thaj konferenciengo pedo save lele kotor djenutne pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe dendilo ano integralno Rndomo beršesko rapporti Pačavutnesko vaš 2012. berš.

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe, ini ano 2012. berš, sinole lačho maškaripe e aver bipangle raštrake orgajnenca, a poulavdipe e Uluvutno dizutnengoa. Ano maškaripe 2012. berš formirisale duj kupate bukjake grupe ko Uluvutno dizutnengo thaj Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe, ini odova:

1) *Bukjaki grupa vaš analiza aktjengo kotar semnipe vaš pašloipe personengo e invaliditetea ano juridikako phiravipe thaj ano procedure anglo orgajna publikaka thagarutnake –formirimeti e bukja te identifikuinol thaj te analizirinol kanuneske aktja save siton semne vaš lelipa kotor personengo e invaliditetea ano juridikako phiravipe, sar ini vaš reslige thaj uluvipe hakaja personengi e invaliditetea ano krisipaske procedure thaj procedure anglo aver orgajna publikaka thagarutnake. Bukjake grupa kerena djenutne organizaciak civilno amalipaske savi kerena buti vaš uluvipe hakaja personengi e invaliditetea, a reso kupatna bujkako sito formulišipe konkretikane bahamja vaš pharuvipe thaj djipherdipe aktjengo ani akaja umal;*

2) *Bukjaki grupa vaš analiza aktjengo kotar semnipe vaš juridikako pašloipe transpolno personengi – formirisali e bukja te identifikuinol thaj te analizirinol kherutne, regionalne thaj maškarthemutne juridikake aktja thaj standardja ani akaja umal. Akaja bukjake grupa kerena ekspertja e but beršenga empiria, a reso olengo bujkako sito forulisiše propozaljengo thaj konkretno bahamengo vaš kanunipaske pharuvipe save ka resen anglunisaripe pašloipasko transpolno personenge ani Srbia.*

Ano maškaripe e Uluvutno dizutnengosko thaj uzo devipe dumo Fondesko Khedutne naciengo vaš ažutipe čavorenge ani Srbia (UNICEF), adikhardilo 28 – 30. novembrea ani Kovačica, seminari vaš čavorenge „*Srbia: O diskriminacija!*“. Ano seminari lele kotor Paneli terne konsilutnengo ko Uluvutno dizutnengo thaj grupa čavorenge save ano periodi savo avela ka reprezentuinol grupa ternengi ko Pačavutno vaš uluvipe jekh-jehipe.

Ini ano akava berš lungardilo maškaripe e orgajnenca publikaka thagarutnake. Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe thaj bućarne ani administracia Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe, lele kotor ano aver-aver aktivipe save organizuinde aver raštrake orgajna: nacionalno konsultacie, bešipe ekspertsko grupengo thaj bukjake bešipe, po misal.

Ano 2012. berš kerdilo anglunipe ano maškaripe Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe e djenutnenca krisipaske thagarutnake. Ano rami Progres projekti „*Pobut kotar kanuni: Promovišipe thaj realizuipe antidiskriminatorno kanunipe thaj jekh-jekhipe ani Srbia*“ adikhardile duj treningja e djenutnenca juridikake krisipaske orgajnenge, save sine vaš vazdipe kapaciteti thaj anglunisaripe djnipasko ani umal uluvipe kotar diskriminacia.

Ano maškaripe e Agencia Khedutne naciengo vaš djender jekh-jekhipe thaj zorakaripe djuvljengo (UN WOMEN) – kancelaria ani Srbia, vaš sava Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe sile hramimo *Memorandumi vaš haljovipe*, lungardilo maškaripe e lokalno korkorodirekciencia. Ano 2011. berš, alosardile 10 komune thaj dizja⁵⁴ ano save lelilo maškaripe e lokalno thagarutnipa, lokalno mehanizmjenca vaš djender jekh-jekhipe thaj kancelarienca vaš bipokibasko juridikako ažutipe. Reso adjahar direktno maškaripasko sito siguripe pošukar putardipe Pačavutnosko vaš uluvipe jekh-jekhipe prekal sa dizutne, a poulavdipe prekal djuvila. Akava reso astarelape, prekal pobaro informišipe e lokalno mehanizmjengo vaš djender jekh-jekhipe thaj kancelariengo vaš bipokibasko juridikako ažutipe ini odova e precizno pendjaripa e mandatea Pačavutnesko thaj kotar oleski rola ano čhinavipe djender bazirimi diskriminacia.

Ano 2012. berš, pana pobut zorakardilo maškaripe e regionalno thaj maškarthemutne organizaciencia thaj instituciencia. Uzo već lačhardo maškaripe e djenutnenca maškarthemutne organizaciengo ani Srbia thaj olenge specijalizuime trupjenca, sar ini realizuipe rndomo aktivipe ano rami djenipasko ani Evropaki mreža trupjengo vaš jekh-jehipe EQUINET, institucia Pačavutneski lačhargja maškaripe thaj bajakargja partneripe ini e aver organizaciencia. Studijsko phiriipe thaj bukjake bešipe e maškarthemutne partnerjenca resla te kerelpe pharuvipe empirijengo thaj vazidpe kapaciteti instituciako.

---

⁵⁴ Lokalno korkorodirekcia alosarde pedo fundo poangle definišime kriterijumja, sar so sito geografsko učharipe, kapaciteti lokalno mehanizmjengo vaš djender jekh-jekhipe thaj kancelaria vaš bipokipasko juridikako ažutipe, mangipe komunako vaš uluvipe manušikane hakaja thaj djender jekh-jekhipe, djiavdisutno aktivipe, niveli dikhlaripasko thaj poangle maškaripe e Pačavutnea.

Ano 2012. institucia Pačavutneski organizuingja duj maškarthemutno khedipe:

- 1) *Trujalutno astali kotar pharipe ispatibasko ano diskriminaciono procedure regionalno khedipe adikardilo 11. majea 2012. berš, pedo savo lele kotor djenutne biphangle trupjengo save kerena buti vaš uluvipe kotar diskriminacia kotar Kroacia, Bosna thaj Hercegovina, Republika Srpska, Crna Gora thaj Srbia. Ano khedipe vakhardilo ini kotar avutno maškaripe trupjengo vaš jekh-jekhipe ano regioni.*
- 2) Maškarthemutni konferencia *Medije thaj jekh-jekhipe* - adikhardili 19. oktobrea 2012. Berš, ano savi lele kotor žurnalistja kotar kherutne medie, a edukatorja thaj moderatorja seminareske sine barikane kherutne thaj avrijalutne ekspertja.

4.1 Anglunisaripe kapaciteti organizaciengo civilno amalipaske vaš situaciako testiribe diskriminaciako

Kanuni vaš stopiribe diskriminaciako, ano rami e maškarthemutne anti-diskriminaciake standardja, zorakardile ulavde regule kotar ulavdipe phari-pasko vaš ispatuibe, a regulišsalo ini šajipe šukarilosko rodipe diskriminaciako, sar phenelape situaciako testiribe.

Situaciako testiribe sito eksperimentalno, manglutno kreirimi situacia, sar te dikhlarolpe si mi ani disavi amalikani situcia jase na diskriminacia. Akava testiribe istemalkerelape ano situacie kana si dondo kaj si diskriminacia, hema kana oj nane, ano angluno dikhipe, pendjardili.

Leipa ano dikhipe fakti kaj organizacie civilno amalipaske semno akterja ani mareba opipe diskriminacia thaj kaj ona siton stategiake partnerja e Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe, ano avgusti 2012. berš putardilo konkursi vaš te dolpe finansijsko vastušea organizacieng civilno amalipaske vaš realizuope situaciako testiribe diskriminaciako. Reso akala akciako sine zoralipe kapacitetesko e organizaciengo, sar ini te lačharolpe startno mehanizmi situaciako testiribe diskriminaciako ani teritoria Republika Srbiasi.

Ano konkursi sine 66 organizacie civilno amalipaske, a kana alosardili organizacie legardilo logari kotar balansirimo regionalno reprezentuope, sar ini kotar balansirimo reprezentuope hačarimaske grupengo savenca organizacie kerena buti (poli, djenderi, identiteti, seksualno orijentacia, invaliditeti thaj sastipaski situacia, berša phuripaske, nacionalno djenutnipe thaj etnikako hanig thaj aver čačikane jase poanglečhivde personalno karakteristike). Alosardile 23 organizacie, a po duj djenutne sakola organizaciako nakhle ano treningo vaš

situaciono testiribe diskriminaciako. Uzo devipe dumo TACSO-programmi⁵⁵, adikhardilo trin treningja: ano Kragujevac, Niši thaj Beograd, pedo save lele kotor 43 djenutne kotar 22 organizacie civilno amalipaske. E 22 organizaciencia phandile kontraktja, jase, dendile olenge loveske vastušea ano molipe kotar 130 000 dinarja. Organizacie siolen obligacia te kerent majhari trin situaciake testiribe ano roki kotar šov masek, sar ini kaj kotar sakova testiribe dena reporti. Te sine kaj dji kerelape testiribe avela dji akti diskriminaciako, organizacie siolen obligacia te den anglodavia ko Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe.

---

⁵⁵ Tehnikako suporti organizaciene civilno amalipaske, http://www.tacso.org/Default.aspx?langTag=sr-SP-Latn&template_id=69&pageIndex=1

5. Medijengo dikhlaripe bukjako Pačavutnesko thaj rapportiribe kotar diskriminacia

Ineresuibe medijengo vaš buti Pačavutnseko ano 2012. berš bajrilo ze so sine nakhlo berš. Statistikano dikhipa, kotar 2012. berš, Pačavutno vaš uluvutno jekh-jekhipe thaj korkori Pačavutni, sa ano medije iklile 439 var. Ano stampapno medije ikaldilo 309 žurnalistjenge artiklja (phenipe, rapportja, mothovdipe, komentarja), a ano elektronsko 130 aritkla, phenipe, mothovdipe thaj tematsko TV paketja ano save leparelape jase citirinelape Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe jase daj djeno kotar bućarne ani Ekspertsko administracia ko Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe.

Kana sito ano pučipe rapportiripe kotar diskriminacia, majbut tekstja thaj artiklja ikaldilo ktoar LGBT persone, palem kotar Roma, thaj kotar persone e invaliditeata.

Analiza rapportiribaski stampime medijengo kotar phendutne minoritet-jenge grupe sikavgja kaj majbaro gendo tekstjengo ini podur ikalelape sebepi incidentja ano save djenutne phendutne grupjengo sine viktima. Bikorektno terminologia savi si but, sar ini elementja senzacionalno rapportiribasko, bi čačikane manglipasko te sikavolpe pedo daj problemi jase te lačharolpe tema. Majkorektno rapportiribe šaj te phenolpe kaj si olen nevipe „Danas“ thaj „Dnevnik“, save majbut rapportirinena kotar (bi)pačavipe manušikane hakaja thaj, istemalkeripa adekvatno terminologija, sikavena pedo problemi savenca malavdinenape djenutne minoritetno diskriminišime grupe. Medije ano baro gendo dikhlarde ini pučipe djender jekh-jekhipasko thaj pašloipe djuvljengo, djenutnengo nacionalno minoritetjnego, a poulavdipe sfera bukjake relacie ano savo si majbut gendo situaciengo vaš diskriminacia pedo sa funde. Semno sito ini gendo tekstjengo save sikavena pedo konsekvence bilacho pašloipe djuvljengo thaj čhane agorispaske e problemengo.

6. Projektja

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe ano 2012. berš, realizuingja but aktivipe ano rami projekpjengo, savo legargja korkore jase ano partneripe e organizacionica civilno amalipaske.

Projekati „Pobut kotar kanuni: Promovišipe thaj implementacia antidiskriminaciono kanunipasko thaj jekh-jekhipe ani Srbia“, Progres programi Evropaka uniako.

Projekati implementirisalo ano periodi kotar 15. decembri 2011. dji 15. decembri 2012. berš. Ano rami angluni komponenta projekteski, savesko reso sito vazdipe kapaciteti juridikakokrisipasko ano istemalkeripe antdiskriminaciono kanunja, ikaldili publikacia Krisipaski dizutnojuridikako uluvipe kotar diskriminacia, savi sitoj majangle krisutnenge, hema ini sa odolenge savenge manglape djanipe kotar akaja umal. Adikhardile ini seminarja pi tema dizutnojuridikako uluvipe kotar diskriminacia vaš djenutnenge ano juridikakokrisipe.

Dujto komponenta projekteski sitoj vaš buti e djenutnenca kotar medie vaš vazdipe djandipasko kotar fenomeni diskriminaciako thaj rola mediengo ano cidiipe diskriminaciako. Kerdilo bufljardo rodipe, savo ikaldilo talo anav Medije thaj diskriminacia ani Srbia. Adikhardile disave seminarja thaj organizuisale duj studiake phiribe vaš djenutnenge kotar medie: ano Pariz thaj Rim. Ano rami akale komponentjengo ikaldilo ini pustik Medije ani Srbia, kotar diskriminacia dji jekh-jekhipe, a adikhardili ini maškarthemutni konferencia „Medije thaj jekh-jekhipe“.

Trito komponenta projekteski sinetoj vaš analiza bukjako kanunipasko, kotar aspekti antdiskriminaciengo aktja. Ikaldilo ini pustik talo anav Pustik vaš mareba opipe diskriminacia pi buti, ano savi analizirisale maškarthemutne standardja, nacionalno kanunipe thaj krisipaski praksa ani akaja umal.

Projekati „Djivdi biblioteka“, maškaripe e Kancelaria Konsili Evropako ano Beogradu

Reso akale projektesko sito tiknaripe presiako e negativno stereotipjengo thaj anglokrisipasko sar klidutne sebepja diskriminaciake ano amalipe⁵⁶. Adikhardilo šov Djivde biblioteke (Smederevo, Pančevo, Kragujevac thaj trinano Beogradi), ani olengi organizacija dji akana lele kotor prekal 120 volonterja, a sasutno gendo drabarutnengo sito paše 2 000. Uzo odova, adikhardile ini trin nacionalno treningja vaš organizatorja Djivde biblioteke (Ruma, Jagodina thaj

---

⁵⁶ „Djivdi biblioteka“ sikavela inovativno metodologija savi sila vaš reso promovišipe manušikane hakaja, jekh-jekhipe, maripe opipe rasizmi thaj ksenofobia. Metodologija „Djivdi biblioteka“ sitoj specifikani. Pustikja siton djivde manuša, šukar alosarde kotar amalikane grupe prekal save but var thagarinena anglogndipe thaj negativno stereotipja. Vaš piri pozicia ano amalipe thaj djendunipe daj amalikana grupake, akale persone siton stigmatizuime thaj trpinena diskriminacija.

Šabac), a treningo nakhle 64 persone, majbut kotar organizacie civilno amali-paske.

„Jekh-jekhipe te ovol čaćipe“, Kralevina Norveška

Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe dendilo po agor 2012. berš projekati Jekh-jekhipe te ovol čaćipe. Aktivipe ano projekti fokusirime siton pedo pašloipe nacionalno minoritetjengo thaj anglunisaripe pašloibasko LGBT populaciako ani Srbia. Realizacia projekteski lelape 2013. berš.

„Jekha-jekh šanse vaš pošukar šajipe – zoralipe Romengo ani mareba opipe diskriminacia“, Kralevina Holandia.

Projekati realilzuinelape kotar maji dji decembri 2013. berš ano partner-ipe e organizacia Praksis thaj Regionalno centri vaš minoritetja. Anglune res-ja siton vazdipe djandipasko romana populaciako kotar rola thaj kompetencie Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe, kotar institucionalno mehanizmja vaš mareba opipe diskriminacia, sar ini edukacia kotar pendjaripe keripe diskrimi-naciako thaj čhane te dolpe anglidavia ko Pačavutne. Projekti ka ovol realizuimo ano 10 diza thaj komune ani Srbia ano romane bešipaskethana.

Haljovipe vaš maškaripe e Fondea Khedutne naciengo vaš čhavore ani Srbia (UNICEF) pedi prevencia sa forme diskriminaciake čhavorenge.

Ano septembri 2012. berš Fondi Khedutne naciengo vaš čhavorenge ani Srbia thaj Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe hraminde haljovipe kotar but beršengo maškaripe pedo prevencia sa formengo diskriminacia čhavorenge. Reso akale maškaripasko sito zoralipe pačavipasko thaj uluvipe manušikane hakajengo sa dizutnengo, a poulavdipe čhavorenge thaj ternengo.

Ano rami angluna fazako (septembri 2012. – juni 2013. berš) realizuisale akala aktivipe:

– Treningo vaš bućarne ani kancelaria Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekh-ipe, e resoa vaš te anglunisarolpe analitikaki buti, čhane raportiribasko thaj bar-jaripe strategiake dokumentja thaj aver aktivipe savo manglape te pašaren buti akala kancelariako e čhavorenge thaj ternenge.

– Ikaldilo koloresko lil Saren sijam jekha-jekh thaj šaj te ova kupate, savi sitoj vaš čhavorenge ano angloskolako barjaripe.

– Ikaldili brošura Ma tolerišin diskriminacia, rode uluvipe thaj reagujin, savi sitoj vaš čhavoreni barjaripe kotar 12 dji 16 berš.

– Formirisali ini Grupa ternengi, savi ano periodi savo avela ka kerol kooperacia e Pačavutna vaš uluvipe jekh-jekhipe. Organizuisalo trindivengo treningo pedo save siklovne siklile soj sitoj diskriminacia, siklile save siton kompetencie

Pačavutneske vaš uluvipe jekh-jekhipe, save problemenca malavdinenape hendi kepirane čavore, kotar hakaj pedi edukacia vaš savorenge thaj aver. Ano training kotor lele ini djene Paneli terne konsilutnengo ko Uluvutno dizutnengo.

„Devipe dumо instituciаkе Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe vaš efikasno realizuipe antidiskriminaciаko kanunipe“, maškaripe e Programea Khedutne naciengo vaš barjaripe (UNDP)

Reso akale projektesko sito anglunisaripe kapacitetja instituciako Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe Republika Srbiako vaš pherdo reslipe konsilutno rolako thaj arakhipe harmonizuimo kanunipasko rami vaš mareba opipe diskriminacia. Projekti rodelia te lačharol kapacitetja prekal transferi djanipasko thaj prekal analiza komparativno krisipaski praksa thaj te dol suporti vaš barjaripe instituciako ano istemalkeripe alternativno agorisipe konfliktjengo metoda medijacia. Projektea sito planirimo te lačharolpe baza gendjengi kotar situacie diskriminaciаkе, vazdipe kapaciteti bućarnengo vaš te dikhlařen materijalja thaj te legaren strategiаkе parnice, sar ini te kerен baza avrune ekspertjengo, jase maškarutne bućarnengo.

Programi Khedutne naciengo vaš barjaripe dengja dumо vaš realizuipe rodipasko vaš publikako gndipe kotar diskriminacia ani Serbia savo vaš manglipe Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe kergja Centri vaš tromale alosaripe thaj demokratia (CeSID) ano novembri 2012. berš.

„Implementaciono politikjengo ani Serbia“, Kancelaria vaš manušikane thaj minoritetjenge hakaja – IPA 2011

Kotar 2010. berš, ano procesi programiripe IPA vaš 2011. berš, odole vakhtesko Ministribe vaš manušikane thaj minoritetjengo hakaja dengja bahami vaš projekteske savo čhivela ini Pačavutne vaš uluvipe jekh-jekhipe, sar konzumenti projektesko. Akava projekti akana legarela Kancelaria vaš manušikane thaj minoritetjenge hakaja.

E aktivipa pedo akava IPA projekti lelilo kotar maškaripe 2012. berš, alosariba konzorcijumesko savo ka legarol projekati.

7. Editoribasko butipe

Ano reso anglunisaripe thaj promocia jekh-jekhipe, uluvipe kotar diskriminacia, sar ini pošukar informišipe dizutnengo kotar buti instituciako, Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe ikalgja disave publikacie ano 2012. berš:

- *Rnodomo beršesko raporti Pačavutnesko vaš uluvipe jekh-jekhipe vaš 2011. berš*, Beogradi, 2012, 108 riga (pedo srbikani thaj anglikani čhib);
- *Collection of Selected Opinions and Recommendations of the Commissioner for Protection of Equality*, Beogradi, 2012, 97 riga (pedo anglikani čhib);
- *Rodipe: Medije thaj diskriminacija ani Serbia*, Beogradi, 2012, 74 riga;
- *Medije ani Serbia: kotar diskriminacija dji jekh-jekhipe* – pustik vaš žurnalistja thaj žurnalistke, Beogradi,
- *Mediji u Srbiji: od diskriminacije do ravnopravnosti* – priručnik za novinare i novinarke, Beogradi, 2012, 125 riga;
- *Pustik vaš mareba opipe diskriminacija pi buti*, Beogradi, 2012, 151 riga;
- *Krisipasko dizutnengojuridikako uluvipe kotar diskriminacia*, Beogradi, 2012, 320 riga;
- *Vaš Srbia bi diskriminaciako*, Beogradi, 2012, 8 riga;
- *Ma tolerišin diskriminacia! Rode uluvipe thaj reagujin!*, Beogradi, 2012, 24 riga;
- *Saren sijam jekha-jekh thaj šaj khupate!*, Beogradi, 2012, 24 riga;
- *Praktikumi vaš uluvipe kotar diskriminacia*, Beogradi, 2012, 94 riga;
- *Praktikum za zaštitu od diskriminacije*, Beograd, 2012, 94 str. (pedo srbikani, anglikani, albajnengi, hungariengi thaj romani čhib);
- *Soj diskriminacia thaj sar olata te uluvinetu?* Čučavni verzia praktikumeski vaš uluvipe kotar diskriminacia, Beogradi, 2012, 30 riga;

Sa publikacie siton ini ano elektronsko forma pedo Internet prezentacia Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe <http://www.ravnopravnost.gov.rs/lat/publikacije.php>.

8. Realizuibe obligaciengo prekal *Kanuni vaš tromalo pašaripe informacienge kotar publikako semnipe*

Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe arakhela tromalo pašaripe generalno aktjenje kotar piri kompetencia, pašaripe informacienge kotar publikako semnipe, a ini aver informacienge save resena dizutnenge te oven pendjarde e bukja Pačavutneski. Pačavutno arakhkela tromalo pašaripe informacienge ini kana raportirinela Parlamenti prekal rndomo beršesko raporti, kana kerela buti ano rami e rodipa vaš tromalo pašaripe informacienge kotar publikako semnipe, ikaliba Informatori kotar buti, ikaliba informacie pedo internet prezentacia, adikhariba konferencia vaš stampa ini pedo aver adekvatno čhane.

Informatori kotar buti Pačavutneski vaš uluvipe jekh-jekhipe angluno drom ikaldilo 29. decembri 2010. berš thaj kotar odota olesko materiali rndomo ažuririnelape thaj anglunisarolpe. Informatori sito pašutno ano internet prezentacia Pačavutno vaš uluvipe jekh-jekhipe pi adresa www.ravnopravnost.gov.rs.

Ano 2012. berš, Pačavutni vaš uluvipe jekh-jekhipe dengja efta rodipe vaš tromalo pašaripe informacienge kotar publikako semnipe, pedo savo amboldisalo ano kanunesko roki. Kana dikholapecano 2011. berš kana sine sa pondj rodipe, ano 2012. berš notirinelape jekh tikno baripe ano gendo dendutne rodipaske lila. Po duj rodipaske lila dende dizutne thaj organizacie jase amalipe, dji trin dende medije.

9. Propozalja vaš cidipe diskriminaciako thaj barjaripe jekh-jekhipe

Ano reporti vaš 2011. berš, pedo fundo gendja save kedisale ani procedura prekal anglodavie thaj dikhlaripe ano klidutne problemja vaš reslipe thaj uluvipe jekh-jekhipe dendile 21 propozalo savengo realizuipe šaj te anol efikasno thaj efektivno stopiripe thaj cidipe diskriminaciako.

Ano nakhlo jekh berš majbaro gendo akale propozaljengo nane realizuisalo, dji ano pherdipe realizuisalo numa propozalo savi sinetoj vaš djipherdipe Došali-pasko kanuni savea reselape adekvatno sankcionišipe mudaripe kotar bikham-ipe, jase keripe savengo realizuipe motivišmo bikamipa savo fundomo: pedi rasa, kolori morkjako, etnikako jase nacionalno djenutnipe, religiako pačavutnipe, politikako thaj aver pačavipe, čhib, poli, seksualno orientacia, djender identiteti, phuripe, sastipaski situacia, invaliditeti, edukacia, amalikano pašloipe, socialno hanig, mangineski situacia jase daj aver personalno karakteri. Ano jekh potikno gendo propozaljengo lelide disave aktívipe.

Leiba ano dikhipe poangle propozalja, savenda majbaro gendo ini pana aktuelno, pedo fundo dikhlaripe astardutne kotar nakhle berša, da akala propozalja:

1. Te agorisinolpe buti pedo Nacionalno strategia vaš mareba opipe diskriminacia thaj te lolpe olaki implementacia.

2. Te realizuinene napja zorakarde nacionalno thaj lokalno strategiake dokumentjenca thaj akciono plajnenca vaš te cidenpe barijere thaj situacie save na mukhena te astarolpe pherdo jekh-jekhipe deprivirimengo, čhalavdengo thaj marginalizimengo amalikane grupengo: Roma, persone e invaliditeata, phure persone, tradime thaj interno našutne persone, chorole thaj aver socialno uškavde persone (ano odova ini čavore thaj djuvlja save perena akale grupenge), vaš te kerupe činavdipe vaš efektivno te istemalkeren sa garantuime hakaja, binisavo tipi direktne jase indirektne diskriminacia. Manglape ano vakhti te kerolpe nevi strategia thaj akciono plajna soske nakhela vakhtesko periodi vaš save andile.

3. Te lenpe napja sar vaš ano siklovipaske programja thaj siklovipaske materijalja čhivenape teme save bajakarena kultura tehnipaski, tolerancia, haljovipe thaj pačavipe aver-averipe, djender jekh-jehipe thaj bidiskriminacia. Manglape te cidenpe teme save dena dumo stereotipjenje thaj anglogndipaske thaj adekvatno edukacia sikavne te kvalifikuenenpe kaj ko siklovne bajakarena ilo toleranciako thaj bidiskriminatoryno pozicie. Binisavo trumipe vakhtesko te kerolpe thaj arakholpe realizacia Regulatororno lilesko kotar popaše kriterijumja vaš pendjaripe forme diskriminaciake kotar rig bućarneski, siklovneski thaj trito personneski ani institucia edukaciaki thaj barjarpaski, te gatisarinolpe thaj realizuinolpe plani desegregaciako romane čavorengano skole thaj angloskolake inistitucie.

4. Te lungarolpe buti pedo integracia djender perspektiva ano sa pratsavja thaj politike pedo nacionalno, krajinako thaj lokalno niveli thaj buti pedi implementacia napjengi vaš lačharipe pašloipe djuvljengo, poulavdipe djuvljengo kotar marginalizuime amalikane grupe.

5. Te harmonizuinene decizie kotar publikako informišipe e antidiskriminaciono decizienca; Te bajakarolpe efekti bukjako regulatorno trupjengo pedo cidipe vakheripe bikamipasko, pedo zoralipe, bitolerancia thaj diskriminatorno pozicie save bufljarenape prekal medie; te arakholpe kaj publikako radiodifuzno servisi thaj firme promovišinena jekh-jekhipe, tolerancia thaj bidiskriminacia, thaj kaj pere keripa aktivno resena vaš vazdipe djandipe publikako thaj pharu-vipe amalikane thaj kulturno formatja thaj adetja save bazirinenape pedo stereotipja thaj anglogndipe prekal minoritetjenje thaj marginalizuime amalikane grupe.

6. Te planirinolpe thaj realizuinolpe napja save ka arakhen kaj struktura raštrake orgajnengo, orgajnengo lokalno korkorodirekciane thaj aver orgajnengo publikaka thagarutnake, ano so pobari šaj napi, adekvatno nacionalno strukturake dizutnipasko pedo olako regioni, so talo haljovela barjaripe gendo bućarnengo djenutne nacionalno minoritetjengo ano akala orgajna, ano odova ini olengo skoluope thaj kvalifikuipe vaš keripe bukjengo ano orgajna publikake thagarutnake.

7. Te arakholpe kaj legardutne ko publikako radiodifuzno servisi produkuvinena thaj emituinena programja save pere temenca resena te sikavolpe kulturno identiteti nacionalno minoritetjengo thaj etnikake grupengo, ano odova ini keripe činavdipe kaj programi šaj te dikhen ini pedo poro dajako čib thaj lil.

8. Te anglunisarolpe kapacitetja nacionalno konsiljengo nacionalno minoritetjengo ano reso efikasno reslipe rolako save siolen ani umal edukacia, kultura, informišipe pedo čib nacionalno minoriteteski thaj administrativno istemalkeripe čibjako thaj lilesko.

9. Te kreirinolpe thaj realizuinolpe programi treningesko vaš bukjakedevut-jenge save olenge ka ažutinol te bajakaren thaj istemalkeren mehanizmja vaš čivipe principi jekha-jekh šajipe thaj bidiskriminacia ani umal buti thaj khuvipe pi buti, činavipe sa forme direktno thaj indirektno diskriminacia thaj te kerolpe direkcia aver-averipa ano bukjako maškaripe; te anglunisarolpe buti inspektorjengo bukjake pedo cidipe diskriminaciako ani buti thaj phando e bukja.

10. Te arakholpe efikasno realizuope kanunipaske norme vaš edukacia, khu-vipe pi buti thaj profesionalno rehabilitacia personengi e invaliditetea thaj te kerolpe buti pedo cidipe barijerengo save phari kerena pašipe objektjenje, tradipaske, informaciengen, komunikaciengen thaj aver publikake servisjenje.

11. Te anglunisarolpe djanipe thaj kvalifikacia policiake administratorjenje vaš poefikasno te reaguinen ano situacie zumavipe nacionlano, rasno thaj re-

ligiako bikamipe thaj bitolerancia, čhalavdipe jekh-jekhipe, rasno diskriminacia thaj diskriminacia pedo aver fundo thaj situacie aver keripaske motivišime bikamipa.

12. Te lungarolpe buti pi edukacia krisutnengo, publikake davijutnengo thaj advokatjengo ani umal dizutnipaskojuridikako, došalipaskojuridikako thaj lokedošalipaskojuridikako uluvipe kotar diskriminacia.

13. Te harmonizuinenepe juridikake aktja savenca lačharde činavdipe thaj procedure registracia bitradicionalno religiake kupatne e kherutne, evropake thaj maškarthemutne standardjenca kotar jekh-jekhipe khangirengo thaj religi-ake kupatnengo, vaš te čhinolpe indirektno diskriminacia akale religiake kupatnengo thaj korkore pačavutnengo.

14. Te lollpe Kanuni vaš bipokipasko juridikako ažutipe sar bi e viktijenje diskriminaciakе arakhelape efikasno pašipe čačipaske.

15. Te resolpe adekvatno ekonomikano than savo čhalarela manglipe ekspertsko administraciako Pačavutneski thaj te dolpe dumo vaš te formirinolpe regionalno kancelarie Pačavutneske.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.231.14(497.11)"2012"(047.1)
343.85:343.412(497.11)"2012"(047.1)

PAČAVUTNO vaš uluvipe jekh-jekhipe :

Harno reporti vaš 2012. berš / [redaktorka Nevena Petrušić].
- Beograd : Pačavutno vaš uvlupe jekh-jekhutnipe, 2013
(Beograd : Klik Tim). - 67 str. : graf. prikazi, tabele ; 24 cm

Izv. stv. nasl.: Скраћени годишњи извештај Повереника
за заштиту равноправности за 2012.дину. - Tiraž 200.
- Str. 7: Angluno alavi / Nevena Petrušić.
- Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-88851-22-0

a) Јудска права - Међународна заштита - Србија - 2012
- Извештаји b) Дискриминација - Спречавање - Србија
- 2012 - Извештаји

COBISS.SR-ID 203067660

Romski jezik

